

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

26 · 1979 SIRP ja VASAR

Sellest lähemalt 3. leheküljel.
ELMAR KÕSTRI fotod

MONA LISA SADA NAERATUST
A. H. Tammsaare memoriaalmuuseumis

Kreutzwaldi-nim. Riikliku Raamatukogu kolm miljonit trükist asuvad kaheksas keldris, mis on laiali pillatud mööda tervet Tallinna. Osa raamatuid on koguni linnast väljas, valveta ja kütmata Ohtu mõisas. Mitte ükski ruum ei vasta tarvilikele nõuetele: mõned on niisked, teised hoopiski avariiolekorras.

Hoidlate kogupind on ettenähtud normist mitu korda väiksem. Kõikide eeskirjade vastaselt on riiulite kõrgus nõutavast peaaegu kaks korda suurem. Ent sellestki hoolimata ei jätku ruumi ja paljud väljaanded on lihtsalt pakkides. Sellise «hoidmise» tõttu rikneb igal aastal kuni 50 000 raamatut...

Kuhu küll pole abi saamiseks pöördunud raamatukogu inimesed! Esimene instants oli muidugi oma vabariigi Kultuuriministeerium. Ministeerium pöördus omakorda kõrgemalseisvate organite poole. Alguses vastati pöördujate kirjadele, anti lubadusi, kuid hiljem ei reageerinud enam keegi nende järelepärimistele. Tekkinud olukorras astus ministeerium enneolematu sammu: sulges ülitähtsa kultuurikeskuse vähemasti käesoleva aasta sügiseni.

Abinõu oli peale sunnitud. See küpses ammu. Juba 1961. a. oldi sunnitud sulgema kolm lugemissaali, 1966. a. lisandus neile veel üks. Seejärel tehti lõpp uudiskirjanduse väljaandekule. Kui raamatukogu taotles endale üht naaberhoonet, oli vastus eitav: sinna, ennäe, kavatsetakse rajada päris kohvikrestorani.

Samal ajal kirjutasiid vabariigi vastavad ametkonnad roosilisi öiendeid raamatupropaganda saavutuste kohta. Koostati isegi perspektiiv-

plaan, n.-ö. raamatukoguprognoos aastaks 2000.

Jah, perspektiivid on head. Aga vaat raamatukoguhoone remondiks eraldasiid Tallinna linna täitevkomitee ja Eesti NSV Kommunaalmajanduse Ministeeriumi armetu summa, 12 000 rubla.

Võimalik, et linnaisad jäid lootma uue raamatuhoidla esimese järgu käikuminekule. Riiklik komisjon võttis 760 000 trükist mahutava objekti juba möödunud aastal vastu. Vastu võeti küll, kuid trüki-

gemist korraka vastu võtta ainult ... 115 lugejat.

Mõnede organisatsioonide ükskõiksus raamatukogu vajaduste suhtes paneb lausa imestama. Palvele eraldada lisapinda visati täitevkomitees lihtsalt käega, taotlust isegi ei antud edasi ametipinna jaotamise komisjonile. Viimaks

vad ka vabariigi teistes paikades. Palju aastaid on veninud Tartu ülikooli teadusraamatukogu püstitamine, mille fondid sisaldavad hulgaliselt hindamatuid ajaloo- ja kirjasaarväärtusi. Raamatukogude ehitamine Tallinna mikro-rajoonides lükkub aina edasi: viiest sel viisaastakul kavandatud seni valmis vaid üks, seegi elumaja väikeses korteris.

Mõned majandusjuhud, kuid mitte ainult nemad, suhtuvad kultuuriehitistesse kui milles-

tuuriasutuste materaal-tehnilise baasi tegevdamisse, nende sihikindlase arendamisse.

1974. a. kavandasiid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu hulk meetmeid, mis on suunatud raamatukogude osa suurendamisele töötajate kommunistlikul kasvatamisel. Elu on näidanud: kavandatud täidetakse äärmiselt halvasti.

Mõni aeg tagasi otsustati, et 1979.—1980. a. remonditakse kõik klubilised asutused (s. h. ka raamatukogud). Kavatsus on kiiduväärne, aga seda ei viida ellu.

Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee avastas raamatukogunduse olukorras tõsiseid puudusi. Kuid millegipärast on komitee väitnud küsimust konkreetsetest süüdlastest, isikuist, kelle tõttu on sattunud raskesse olukorda muu hulgas ka Eesti peamine raamatukeskus. Ning mis kõige olulisem: seniajani pole selge, mida võetakse ette — ja kes seda teeb —, et asja parandada. Seniks on Kreutzwaldi-nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu uksele taba ees...

NLKP Keskkomitee hiljutises otsuses ideoloogiatöö parendamisest rõhutatakse vajadust teha korda kultuuripaleed, klubid, raamatukogud ja rakendada need maksimaalse kasuga poliitilise kasvatustöösse, massilise kultuuritöösse. Peab arvama: vabariigi partei- ja nõukogude organid võtavad tarvitusele kõige energilisemad meetmed, et raamatukogurikkused oleksid rahva käsutuses.

D. KLENSKI
(«Pravda» kirjasatja)
Eesti NSV

K. a. 21. juuni «Pravdast» tõlkinud T. VELLISTE

LUGEMISSAALID ON TÜHJAD (Lugu sellest, kuidas raamatukogu kinni pandi)

sõna säilitamiseks usehitisi ei kõlvanud. Kõik kommunikatsioonid on ajutised, olgu elekter, vesi või soojus. Depositooriumi teise järgu ehitamine jääb graafikust lootuseult maha. Ja pole teada, kui mitu aastat venib uue raamatukogu ehitamine, mille algus on kavandatud 1981. aastale...

Mida teha aga praegu? Mida reaalselt võetakse ette, et päästa olemasolevad raamatuväed?

Seni on raamatukogu juhtkond edutult taotlenud linna täitevkomiteelt lisapinda. On ju ruuminappuse tõttu osutunud vajalikuks paigutada bibliograafid ja restauraatorid (pole raske aimata, et viimati mainitud on tööd eriti palju) lugemissaalide küljest äralõigatud ruumidesse. Seetõttu suutis vabariigi pearaamatukogu enne oma uste sul-

sekkus asjasse EKP Keskkomitee ja tegi aasta tagasi Kultuuriministeeriumile ja Tallinna RSN Täitevkomiteele ülesandeks vaadata läbi Kreutzwaldi-nim. raamatukogu täiendavate ruumidega varustamise küsimus. Kuid see ülesanne on täitmata...

Arvatavasti ei leidu Eestis instantsi, kes poleks kursis selle kurva loo heitliku kuluga. Ametlikke kirju on saanud nii Eesti NSV Ministrite Nõukogu kui Plaanikomitee, nii partei linnakomitee kui Haridusministeerium... Osalejaid, nõuandjaid, kaasatundjaid on palju. Nii palju, et ei tea, kelle käest õieti selgust pärida. Igaüks juhatab teise juurde.

Nagu kinnitas Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee korraldatud kompleksne kontroll, on raamatukogude lood keh-

segi teisejärgulisse. Nad leiavad alati õigustuse: kord pole vahendeid, siis jälle puuduvad projektid või ei jätku meistri-mehi. Samal ajal ei koonerda nad soome saunade ehitamisel, ilmutavad erakordset leidlikkust kohvikute ja baaride kunstilisel kujundamisel. Pole kahtlust, üldkülastatavad saunad ja kohvikud on samuti vajalikud. Kuid kas võib kõige selle juures rahulikult pealt vaadata, kuidas virelevad mõned kultuuriasutused?

Harju rajoonis leidub Kirovi-nim. kalurikolhoos. Selles jõukas näidismajandis pole juba mitmendat aastat suudetud muretseda sobivat ruumi väikesele lugemissaalile. Selliseid fakte on palju. Tallinna, Tartu, Pärnu linna, Harju, Rapla, Viljandi rajooni partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide juhud suhtuvad osavõtmatult kul-

NÜÜDISAJA

(Algus «Sibiris ja «Vasaras» nr. 25)

Ent on olemas tähtis valdkond, kus teaduse mõju paljude maade arengule on vaevaline. Jutt on ühiskonnateadustest, mis uurivad ühiskonnastruktuuri-de talitsemise ja arenemise seaduspärasusi. Nende teadusharude praktiline ülesanne on muu hulgas korraldada tõhusalt riigi majandust. Näib, et kui on võimalik luua teadustootmise korraldamisest tehase piires, siis saab sedasama teha ka kogu riigi ulatuses. Kõnesolevat ühiskonnateaduste valdkonda nimetatakse harilikult poliitökonomiaks. Kuigi poliitökonomia eksisteerib juba ammuast aega, polnud see meie arvates kaua teadus, sest tal puudus objektiivsus. Majandusteadlased meenutasid arste, kes empiirilise kogemuse abil ütlesid haigele, kuidas ennast ravida, kuigi nad seejuures sageli ei tundnud haiguse põhjuslikku mehhanismi. Nõnda annavad majandusteadlased nõu, kuidas pääseda tekkinud raskustest, tundmata tavaliselt teaduslikke seaduspärasusi, mis neid raskusi põhjustavad.

Esimesena leidis majandusele teadusliku lähenemisviisi Karl Marx. Tema osa võiks võrrelda Newtoni rolliga, kes nagu teada, laiendas mehaanikas «jõu» käsitust, võttes kasutusele inertsiakjõu mõiste, ning tuletas tasakaalutingimused sel kombel materiaalse maailma liikumise põhiseaduspärasuse. Marx luges majandusprotsesside aluseks kapitali liikumist ja avastas ühiskonnaprotsessid, mis põhjustavad selle liikumise dünaamika. Seejuures laiendas Marx «kapitali» mõistet: ta ei määratlenud selle suurust mitte üksnes akumulereerunud rahaga, vaid

kõigi ühiskondlike tootmis- ja elatisvahenditega, mis muutuvad kapitaliks.

Rahvarikkuse kasvudünaamika seaduspärasused, mille esitas Marx, on kehtivad erinevate ühiskonnakorralduste puhul. Need sea-

TEADUSMÕTTE

dused on täiesti objektiivsed, nii nagu seda on Newtoni seadus mehaanikas. Seepärast on need seadused ka teaduslikud. Marx õppis neid seaduspärasusi tundma, uurides kapitalistlikku majandust. Peamine seaduspärasus, mille ta avastas, on sisuliselt järgmine: palgatööli põhinevast tootmisest saadava kapitali kasvu suuruse määrab kasum, mille saab selle omanik. Marx näitas, et kapitali kasvudünaamika on sealjuures ebakindel, mis on tingitud kapitalistliku majanduse stiihilisest iseloomust. Kapitalistliku majanduse ebakindluse peamisi põhjusi on asjaolu, et kasum kuulub kapitalistidele, mistõttu kapital võib piiramatult koonduda tööandja kätte ja tööliskond vaesestub paratamatult. Marx arvas, et arenenud tööstusega maades viib see protsess lõpuks töölisklassi vaesumiseni ning olukorra tekkimiseni, mille lahendab revolutsioon. Siis asendatakse stiihiline majandus plaanipärase rahvamajandusega, niisugusega nagu see sotsialismi puhul on. Nagu kinnitab ajalugu, pole juhtivatest kõrgelt arenenud kapitalistlikes maades seni säärast olukorda tekkinud. Selgus on selline: kuigi Marxi teaduslik käsitlus polnud ekslik, lähtus ta kapitali säärast kasvukiiru-

sest, mis oli olemas tema ajal läinud sajandil. Kuid tänu teadus- ja tehnikarevolutsioonile hakkas see kiirus nohedasti kasvama. Nagu teada, kapitali kasvukiiruse määrab töövõiljakus. Töövõiljakus omakorda aga sõltub peaaegu täielikult tööliste varustatusest energiaga. Marxi ajal oli see varustatus vähene ja seisnes olulisel määral tööliste lihaskjõus. Nüüd on olukord põhjalikult muutunud. Arenenud

maades moodustab kehaline töö vähem kui 1% kogu tootmises kulutatavast energiast. Selle tagajärjel on kogu kapitali kasv riigis ehk ühiskondlik koguprodukt, nagu seda nüüd nimetatakse, lisanud nii kiiresti, et töölisklassi vaesumist absoluutses mõttes ei

kapital kannab. Kasumi määrab omakorda nõudmine. Kui teatud tööstusharu on küllastunud turu, hakkab kasum langema ning vastukaaluks peab selles tööstusharus hakama ka kapitali juurdevool kahanema. Niisiis, kasumi ja kapitalimahutuste vahel toimib tagasiside. Tasakaalu saavutamise toimub muidugi hiline misega, nähtust Versailles' rahulepingu ebajärjekindlust ning huvitus siis majandusest üldriiklikul tasandil. Keynes tundis ja hindas Marxi töid, kuid pragmaatikuna mõistis ta muidugi: kui kapital on erakätes, saab võitlust kriisiga pidada vaid olemasoleva kapitalistliku ühiskonna raames. Vastavalt Marxile peab see võitlus olema suunatud kapitalimahutuste stiihilise kasvu vastu. Seepärast oli vajalik, nii palju kui praktiliselt võimalik, piirata kapitali tegevusvabadust ning suurendada riigi kontrolli kapitali üle. Eesmärgi saavutamiseks oli kaks teed. Esiteks: suurendada kapitali maksustamist. Sel juhul langeks osa kapitali juurdekäsvust riigi kontrolli alla. Et maksustamine on alati kõikides riikides esinenud, siis tuli seda ka nüüd tasapisi edendada. Keynesi pakutud teine tee oli aga algupärasem ja julgem: vastu kehtivaid rahandusreegleid tegi ta ettepaneku koostada riigieelarve defitsiidiga, mis muidugi toob kaasa inflatsiooni. Teoreetiline põhjendus: seisev kapital muutub inflatsiooni korral väärtusetuks. Et see on kahjulik, stimuleerib inflatsiooni kapitali paigutamist. Paraneb tagasiside ja seetõttu hakkavad arenema uued tööstusharud. Tõepoolest, nagu Keynes oletas, hakkas väike alaline inflatsioon kriise leevendama. Keynesi retsept võeti raskusteta omaks. Neljakümne aasta jooksul tasakaalustatud kapitalistlik majandus tunduvat. Kriise küll esines, ent neil olid talutavad mõõdmed. Kolm aastat tagasi aga lakkas seegi retsept järsku mõjumast.

MÕJU ÜHISKONNALE

PJOTR KAPITSA

esine. On tekkinud külluse-ühiskonnad (*affluent society*), nagu neid nüüd kutsutakse.

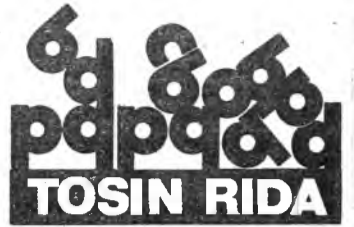
Marx selgitas välja veel ühe põhjuse, mis paratamatult tekitab majanduse ebakindla arengu ning mis on samuti seotud kapitalismi stiihilise loomusega. Marx näitas, et kapitalistlikus ühiskonnas on kapitali kasv ebahütlane ja perioodiliselt peavad seal tekkima kriisid, mis kutsuvad tootmises esile seisaku ning põhjustavad tööpuudust. Iga tööstusharu areng sõltub kapitalimahutustest, mis määrab ka kriiside tekkimise mehhanismi. Kapitalistlikus ühiskonnas on mahutuste suurus kasumist, mida paigutatud

kontroll kapitalimahutuste üle loonud sedavõrd hea tagasiside, et kuigi säilib veel teatav ebastabiilsus, on see palju kordi väiksem kui kapitalistlikes riikides.

Käesoleva sajandi tehnilisest pöördest sündinud tootmise kasv kapitalistlikus ühiskonnas põhjustas kapitalimahutuste võnkeamplituudi kiire suurenemise. Viimaks võttis 1929. a. kriis sellised mõõdmed, et oli tekkinud majanduskatastroof.

Võiks arvata, et kriisist jagusaamiseks tulnuks astuda Marxi teaduslikule analüüsile rajanevaid samme: viia elu plaanimajandus. Kuid seda ei juhtunud.

AKADEEMIK AARNE PUNG 70

Ei saa olla kultuurriiki ilma kõrgelt arenenud põllumajanduseta, kultuuritõugudeta, süsteemikindla põllumajanduskaadri ettevalmistamiseta... Seoses sellega jäävad staažikamate põllumeeste suurkooli õppejõududestki maa kultuurilukku nii otsesed kui ka kaudsed jäljed.

Eesti Põllumajanduse Akadeemias on ainult kümme õppejõudu, kes juba aastatel 1945–1951 kõrgkoolis pedagoogilist tööd tegid ja niimoodi EPA loomiseks pinda valmistasid. Üks nendest kuldveteranidest on Eesti NSV teene-line teadlane, kauaaegne EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri juhataja professor Arne Pung, ainuke EPA-s töötav akadeemik.

EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri juhatamist ei saa lihtsaks ülesandeks pidada. Ka seetõttu, et kateedris on juba mitu aastat töötanud neli professorit. Nelja professoriga kateeder on haruldane nähtus. Meie vabariigis vist teist niisugust ei ole ega ole niisugustest kuuldka ka vennasvabariikide vastavates kõrgkoolides... Sellise kateedri juhatamine pole kerge, aga eks juubilar ole ise ka «süüdi», et kõnealune kateeder olemas on.

Tuhanded üliõpilased on kogunud, et A. Punga loengud on

süsteemikindlad, selged, hästi konspekteeritavad.

Arne Pung on sündinud 30. juunil 1909. aastal Harjumaal Kõnnu vallas talupidajate peres. Aastatel 1932–1936 õppis ta Tartu ülikooli põllumajandusteaduskonnas agronoomiat. Järgnes töö samas

teaduskonnas assistendina kuni 1939. aastani ja statistika keskbüroo agronoomina Tallinnas kuni 1940. aastani. Siis teenistus Nõukogude armees, töö Kasahhi NSV-s sovhooside rahvakomissariaadis, õpingud Moskvas kvalifikatsiooni tõstmise kursustel. 1944. aastal asus A. Pung tööle Eesti NSV Riiklikku Plaanikomisjoni.

Aastast 1945 oli aga Tartu Riikliku Ülikooli agrarökonoomia ja plaanimajanduse kateedri juhataja. Aastatel 1947–1949 lisandus sellele tööle veel töö Eesti NSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi sektorijuhatajana. Järgnes doktorantuur Moskvas. Aastast 1952 töötab A. Pung EPA põllumajandusloomade aretuse kateedri juhatajana, algul dotsendina, 1954. aastast professorina.

Oma töödes on A. Pung piirunud erialase temaatikaga. Eesti veisetõugude aretuslugu, piimalehmade eksterjäär, aretusmeetodid ja piimajõudlust mõjustavad tegurid ongi jäänud professor Arne Punga uurimistöö põhitemaatikaks. Ta on juhendanud aspirante ja teadustöötajaid, kirjutanud üle 100 teadustöö, nendest neli raamatut. Tema koostatud õpik «Põllumajandusloomade aretus» on kasutusel juba teist aastakümnet.

1954. aastal valiti A. Pung Eesti NSV TA korrespondentliikmeks, 1969 akadeemikuks. Tõhusa panuse koduvabariigi teaduse arengusse on A. Pung andnud Eesti NSV TA akadeemiksekretäri asetäitjana ja akadeemia presiidiumi liikmena. Aastaid oli ta Teaduste Akadeemia Põllumajandustea-

duste Nõukogu esimees. Palju aastaid on ta olnud ajakirja «Sotsialistlik Põllumajandus» toimetuse kolleegiumi liige.

Kahel korral on A. Pung olnud valitud Eesti NSV Ülemnõukogu saadikuks ja juhendanud aseesimehena põllumajanduskomisjoni. Pikemat aega on ta Eesti Mustakirju Karja Tõuaretuse Nõukogu esimees ja mitme teise nõukogu liige. Kahel korral on A. Pungale määratud Nõukogude Eesti preemia.

Akadeemiku huvialasid on olnud ka põllumajanduse ajaloo uurimine.

Lähemas plaanis on tal anda ülevaade koolkonna akadeemik A. Middendorff — akadeemik J. Liskun — prof. I. Mägi kujunemisest ja tegevusest ning üldistada ka selle jätkajate, akadeemik A. Möldri ja teiste töötulemusi. Selle koolkonna arenguloos kajastuvad Baltikumii veisetõugude kujunemise iseärasused ja paljud teised loomakasvatuse arenguloo küsimused. Allakirjutanu arvates on see teema tänuväärne, veel enam, juubilarita ei oleks seda tööd vist ette võetudki.

LEIDA LEPAJÖE

Sel aastal andis kirjastus «Eesti Raamat» välja Charles Perrault' «Muinasjutud», kus on sees ka tema kuulsa «Punamütsike». Imestama paneb aga asjaolu, millega see muinasjutt lõpeb. See kõlab sõna-sõnalt nii: «Nende sõnade peale kargas hunt Punamütsikese kallale ja söi ta ära.»

Sama kirjastus andis 1976. aastal «Punamütsikese» välja eri raamatuna, kuid selles teoses pääsevad nii Punamütsike kui ka vanaema õnnelikult tänu puurajajatele, mis on ka loo üldtuntu variant. Kuidas siis ikkagi olukorda seletada lastele, kes ootavad, et vanaema ja Punamütsike eluga pääseksid? Või on see lasteaasta sümpriis?

K. OSAL

Hämmitust põhjustab mõnedes koolides kehtestatud nõue lastele mitte tunnustusi kätte anda, kui vanapaberil plaan pole täidetud. Ambla keskkoolis oli plaan nimelt 32 kg õpilase kohta (kui peres on näiteks kolm last, siis tuleb see korrutada kolmeks).

Olen mõnigi kord imestusega vaadanud, mida kõike lapsed vanapaberiks kooli ei too. Seal on entsüklopeedid, käsiraamatuid, enne 1940. aastat ilmunud kirjandust, mida antikvariaat lubab kalli raha eest vastu võtta. Muidugi käib see kirjandus enne sihtpunkti jõudmist enamasti mitmetest kätest läbi ja leiab tüülikke lugejaid, kes raamatuid ei hinda ainult sellest seisukohast, mida pilab üks Gori karikatuur: «Mis? Kaits krooni massab tuu raamat? Ta ei kaalu ju naelagi!»

Ega meigi vist taha, et meie lapsed kirjanduses üksnes kilogramme näeksid. Sellepärast, plaani täitmist küll pühaks pidades, ei tohiks seda siiski päris valimatute vahenditega teha. Mõne raamatu puhul, mis kahtlusi tekitab, võiks õpetajaga nõu pidada, kas sel ikka on ainult kilogrammides väljenduv väärtus. Eriti võõrkeelsete puhul, kui vastavat keelt kodu ei osata. Samuti saaks koolis õpitule tõhusat lisa, kui ajalehed-ajakirjad enne läbi vaadata ja seal huvitavad artiklid, pildid jms. välja võtta ja alles hoida.

Oleks hea, kui leiduks õpetajaid, kes astuksid makulatuuriks muudatava hea raamatu kaitseks välja ja õpetaksid seda ka lastele. Ja kui vanemad kinnitavad, et peres ei ole aasta jooksul suudetud osta 32 kg mittevajalikke trükiseid ja kui ka töökohtast ega naabrilt ei ole seda võtta olnud, siis peaks laps ikkagi oma tunnustuse lõpuks kätte saama.

E. SEPP

Arusaamatuks on jäänud mäng meie kirjandus(keele)ajakirjade formaadiga. «Looming» jõudis mõned aastad kenasti ilmuda tema suhtes juba klassikalistes mõõtmetes, käesoleval aastal tuli aga koguni ebaharilikus pikkuses. Ka «Keele ja Kirjanduse» märtsikuu number oli märgatavalt kitsamaks muutunud, nii et aastakäik hakkab treppi või kammi meenutama.

Mati Hint avaldas k. a. esimeses «Loomingus» ülimalt asjalikud ja hädavajalikud märkmed «Paberist». Mitmekihilist marmelaadi meenutavaid väljandeid on omefi selgi aastal juurde siginenud.

Kuigi tegemist võib olla formaadi arvel trükimahu juurdevoitmise, võiksid meie püsiväärtusega väljaanded siiski ilmuda solidselt püsiva väljanägemisega.

A. JÄRV

Inflatsioon hakkas kõigis kapitalistlikes riikides kiiresti kasvama ning saavutas sellise ulatuse, et rahvamajanduse normaalne areng ja talitlemine muutusid praktiliselt võimatuks. Rahvatulu kasv pidurdus, tekkis alaline tööpudus ning selle kõige kõrval on ka peamiste valuutade kursid täiesti ebakindlad. Hoolimata hulgest katsetest, pole nimetatud kolme aasta vältel õnnestunud leida tõhusat meetodit kriisiga võitlemiseks. Ning kriis hakkab võtma kroonilist ilmet.

Ometi võib küllaldase kindlusega väita, et globaalset kriisi põhjustavad samad seaduspärasused, mis Marx avastas kapitalistliku majanduse kohta ühe riigi piires. Tõepoolest, pole raske märgata, et viimase neljakümne aasta jooksul on maailma majanduses suured muudatused aset leidnud. Terve hulk tööstusharusid ja neisse paigutatud kapital kuuluvad nüüd ühtaegu mitmele kõrgesti arenenud maale. Selline vastastikune side on kutsunud esile tööstuse spetsialiseerumise mitmel maal, kusjuures on tekkinud vajadus kasutada samal ajal teiste maade toorainevarusid ja tööjõudu. Ühistest kapitalimahutustest on sündinud multinatsionaalsed kompaniid.

Kui maksustamise ja kunstliku inflatsiooni tekitamise teel osutus viimase 40 aasta jooksul võimalikuks hoida ühe maa piirides kapitali dünaamikat piisavalt vaos, stabiliseerimaks riigi majandust, siis rahvusvahelises ulatuses osutub see meetod kõlbmatuks. Põhjus on selles, et ükski riik ei luba sekkumist oma asjadesse ning lähtub oma rahvuslikest huvidest, mis võivad teiste omadele risti vastu käia. Isegi kui üksikute riikide valitsused suudaksid kokku leppida majanduse arendamise meetmete suhtes, siis ometi ei õnnestu neid tavaliselt ellu

viia, sest seda takistab erakapitalile lubatud vabadus.

Vajadus edendada riikide majandust ülemaailmses ulatuses kooskõlastatult on muutunud sedavõrd teravalt tajutavaks, et mitme arenenud maa majandus ongi juba hakanud mõningal määral integreeruma. Näiteks võib siin esitada erineva ühiskonnakorraldusega riikide ühisturgu ja VMN-i. Samuti tuleb esile tõsta Rooma klubi alustatud teadusuuringuid, milles samuti õpitakse tundma rahvuslike majanduste stabiilsust globaalses lõikes. Rooma klubi korraldatud uurimused neis küsimusis, mis on ka trükist ilmunud³, annavad tunnistust — hoolimata seigast, et neid alatas kriitiseeritakse —, et teadusuuringuid tehakse kahtlemata õiges suunas ning et need annavad palju hinnalist ainet oleviku- ja tuleviku teaduslikuks mõistmiseks.

Aja jooksul leitakse muidugi tee, kuidas tasakaalustada kogu maailma majandust. Vastavalt Marxi avastatud seadustele tuleb igal maal leida lahendus, mil moel võtta kapital ja selle kasu mõjusa, tsentraliseeritud, riikliku ning ühiskondliku kontrolli alla. Ainult siis suudavad eri maade valitsused kokku leppida ja hakata ellu viima kooskõlastatud majanduspoliitikat. Et rahvusvaheline tasakaal on rahvarikkuste täieliku ühiskondliku kontrolli puhul praktiliselt võimalik, nii nagu see leiab aset sotsialismis, seda kinnitab VMN-i olemasolu.

Enamik juhtivaid majandusteadlasi on juba nõus: kapitalimahutuste dünaamika plaanipärane suunamine on vajalik nende ülemaailmsete mõõtmete juures, mis majandus nüüd, kõrge töö-

viljakuse tõttu on teadus- ja tehnikapöörde olukorras võtnud. Majandusteadlased otsivad tõhusaid meetmeid, sära-seid, nagu neid omal ajal pakkus Keynes. Ent seejuures püütakse võimalikult jääda põhimõtte juurde: «Laissez faire, laissez passer!», mis on kapitalistliku korra alus. On hakatud otsima kompromisslahendust, millega on kaasnenud konvergenstheooria sünd. Selle teooria kohaselt, nagu näiteks arvab J. Galbraith, suluvad mõlemad olemasolevad sotsiaalsed süsteemid evolutsiooni käigus ühte ning kummastki säilivad «paremad omadused». See uus ühiskond on sotsialismi ja kapitalismi kompromiss.

Huvitav on tähele panna, et Marxi teaduslike uurimuste suhtes, mis tõestasid plaanimajanduse loomise vajalikkust, on kujunenud eelarvamusklik hoiak, mille põhjuseks on hirm sotsialismi ees, olgugi et nood Marxi tööd on olemuselt puhteaduslikud ning seega objektiivsed, mistõttu pole põhjust neisse tundmuslikult suhtuda. Arvatavasti kordub Marxi teaduslike järeldustega sama lugu, mis leidis aset mõõduvõrd sajandil, kui loodus-teaduste areng pidurdus selle tõttu, et ta õhustas kiriku autoriteeti. Ka nüüd on ühiskonnateaduste areng pärsitud, sest et nood teadused viivad sageli järeldustele, mis õhustavad riigivõimu autoriteeti.

Pole kahtlust: peale küsimuse tasakaalustatud maailmamajandusest tuleb inimkonnal lähema sajandi jooksul lahendada palju muidki globaalprobleeme, mis on tingitud traditsiooniliste energia- ja tooraineallikate ammendumisest kogu maailmas, keskkonna saastumisest. Kõiki neid küsimusi saab mõjusalt lahendada ainult rangelt teaduslikul alusel ja rahvusvahelises ulatuses.

(Järgneb)

Mona Lisa sada naeratust

Näitus «MONA LISA SADA NAERATUST» esitab kahe jaapani disaineri Makoto Nakamura ja Shigeo Fukuda pildidiseeriaid. Lähtudes tuntud ikonograafilisest teemast, Leonardo da Vinci Mona Lisast, on kunstnikud teinud sada vormialast fotograafiat variatsioonid.

Näitust on demonstreeritud Jaapanis, Prantsusmaal (s. h. Louvre'is), USA-s, Austraalias jm.

Prantsuse arvustaja Gérald Gassiot-Talabot on näitust iseloomustades kirjutanud: «Juba nende virtuooselt valmistatud piltide hulk oluaks küllaldane, et vaatajat lummata ja temas huvi äratada. Kuid ainult tehnilisele meisterlikkusele tuginev ootamatu kaoks peagi, kui sellega ei kaasneks kunstniku algupärane nägemiskujutus ja üllatavalt terav pilk. Selleks aga, et meile nii tuntud Mona Lisa «elaks üle» ka oma «sada naeratust», tuli teda hoida kord originaalile lähemal, kord väga tugevalt muutuda.»

Makoto Nakamurale on teemasse tungimisel omanud varjundrikkust ja delikaatsust. Ta ülistab pildi üksikkomponente, varieerides meisterlikult värvilisi filtreid, rütmid, esile toomaks kompositsiooni olemust.

Shigeo Fukuda on eelmisele vastandiks. Ta murrab kujutist suvaliselt ja brutaalselt, lõhestades pildi pinda, paisates välja värvilisi vibratsioone ja värvusmodulatsioone.

Gassiot-Talabot lisab veel: «Neis sajas variandis võime leida peaaegu kõiki neid struktuuriotsinguid, mis iseloomustavad nüüdiskunstnike töid. (...) Seepärast tuleb neid pidada üheks kõige enam tähelepanu vääriavaks avastuseks, mis ühenduses pildikujundi analüüsi ja taasstruktureerimisega on aset leidnud.»

Näitus on avatud A. H. Tammsaare memoriaalmuuseumis, Koidula tn. 12-a.

³ D. Meadows and al. The Limits to Growth. New York, 1972; M. Mesarovic. E. Pestel. Mankind at Turning Point. New York, 1974.

Seitsmesajandine Haapsalu on Eesti vanimaid linnu. Nagu me oma eelmises lehes teatasime, tähistas too linn juubelit üpris suurejooneliselt. Haapsalu ajalugu on olnud pikk ja vaheldusrikas (vt. ka SV nr. 21 k. a.). Ent tänapäev? Juubelite ja juubeliaasta Haapsalu? Haapsalu lähemas tulevikus?

Ajasin pidustuste aegu juttu EKP Haapsalu Rajoonikomitee teise sekretäri Laine Soosaluga, rajooni täitevkomitee kultuuriosakonna juhataja Andres Kausiga, (kes ühtlasi on rajooni laulupeokomisjoni esimehe asetäitja ning lossipargis korduvalt ka taktikeppi peos hoidis), samuti Haapsalu noore arhitekti Tõnis Paduga.

Tundsin huvi, kui varakult hakati juubelele mõtlema, mida töid pidustused endaga kaasa peale meeelahutuse. L. Soosalu najjatles Lunatšarski kombel: pidustusteks on valmistatud terve elu. Kuid lisa siis, et lausa organisatsioonilised ettevalmistused algasid mullu sügisel. Pidustused kujunesid suuremaks, kui oli juuletud loota. Ainuüksi pasunapuhujaid oli saanud kaks tuhat! Samuti seitsesada laulu- poissi. Laienesid haapsallaste sõprussidemed. (Külalisi ei võtnud vastu mitte ainult terve linn, vaid ka rajoon.)

Kultuuriürituste eest hoolt kandnud laulupeokomisjoni tööd ja vaeva suudavad mõõta vist ainult asjaosalised ise. A. Kaus tõstis esile Erich Jaansood, Rutt Holmi, Lii Kiviranda, Ene Kütarseppa, muusikajuhte Aade Nurmet, Helga Kariisi, Tõnu Paometsa, Maaja Kuntut, tantsujuhte Helgi Millerit, Bruno Soomi, Eha Vooremaad, liikumisjuhte Arkadi Jutti, Viive Paometsa, rongkäikude juhte Lembit Peikelit jt. Laulupeokomisjoni esimees, seega suure vaeva nägija, oli rajooni täitevkomitee aseesimees Lembit Kask. Ja ega keerge olnud neilgi, kelle kanda olid kõikvõimalikud olmemured.

Millise mulje jätab tulnukale tänane Haapsalu? Tundub, et heakord on aastate jooksul tagasi läinud. Ju vist on see meie väikelinnade üldine häda. Kommunaalitöötajate koosseis muutub pidevalt, linnale ei jätku bituument. Lausa kole on leppida Komsomoli tänava, linna ühe tuksuone tolma- va kattega. Kuid hädas ollakse isegi aukude lappimisega.

Haapsalu on aegade jooksul kujunenud siiski õdusaks suvitussillaks, mil oli õnn sõjaski enam-vähem terveks jääda, mistõttu silm tabab seal märksa enam linnaehituslikku ter- vikkust kui näiteks Viljandis või Võrus. Paraku ei ole haapsallased ise sugugi veel rahul oma linna kujundusega. Juubeliks jõuti küll üht-teist teha. Häid mõtteid üritas ka T. Padu, ent kõike ellu viia ei jaksatud. Tuleb loota, et nüüd, mil Haapsalus on tööle asunud värskest diplomeeritud arhi- tekte, hakkab asi selles suhtes paranema.

Haapsalu on väga roheline, kuid haljasaladki tahaksid enam hoolt ja pisut vähem tallamist. Kordumatult maali- lised on Haapsalu õhtrad kal- dapealsed, ent siingi võib ta- juda mahajäetuse romantikat. Muutunud on suvitajate huvi-

VALGE DAAMI LINN

struktuur. Promenaadilt ja kuursaalist ei õhku enam erilist vaimust. Sopilised viigid on umbe kasvanud ega lõhna kuigi hästi. Kui aga vastav kanalisatsioonitorustik, mis reo- veed mujale juhib, valmis saab, tahetakse Väiksele viigi- le tema endine nägu tagasi anda.

Võhikulegi torkab silma, et liiklusolud Haapsalu südalin- nas on kehvad. Et kunagistel saarekestel, holmidel, asuvad ettevõtted, s. h. suur kalakom- binaat, kulgevad nende veosed paratamatult läbi vanalinna. Küllap oleks õige holmid töös- tusest täielikult vabastada ja loovutada millelegi rahuliku- male, näiteks puhkajaile.

Pärast moodsa kaubandus- keskuse valmimist kavandata- vas linnakeskmes on endine äritänav ajaloolises südames jäänud pooltühjaks: kõnniteid palistatud poodidele otsitakse nüüd uut rakendust. Samas aga olevat kaubamaja algusest peale kitsaks osutunud...

Vanalinna säilitatakse, see on kaitse all. Ka töötab Haap- salus restaureerijate väike brigaad. Olgugi et mehi on vä- he, teevad nad tublit tööd: mullu lõpetasid linnamuuseumi, siis koondus kõik lossipar- ki ja -kirikusse. Kirikule sai põrand alla ja pingid sisse. Edaspidi tuleb seinte kallal tööd jätkata.

Haapsalu tuntuim uusehitis on teadagi kultuurimaja. Kui- das see end töös näidanud on? Ja kuidas on lood muude Haapsalu kandi kultuuriehitis- tega?

Vanas kultuurimajas oli 250 istekohta ja etendus tehti pooltühjade saalidele. Uues majas seevastu on 600 koha ümber pahandust: kõigile pile- teid ei jätku. Uude majja ta- hetakse tulla. Mitte ainult va- tama, vaid vist ka esinema (peale «Estonia» ooperi ja bal- leti suurlavastuste on sealne lava teistele sobiv). Kasutajad peavad maja üldiselt heaks. Vajalikuks on osutunud vaid kohviku eraldamine muust. Harjutus- ja huvialaringide

ruume jääb napiks, näitlejate ruumid seevastu seisavad ena- miku ajast tühjad, mis on pa- ratamatu.

Üldiselt on ka talvel kultuu- riüritusi küllalt tihedalt. Uus maja aitab hoida ka selle ala töötajaid. Juurde on tulnud diplomeeritud noori, lähemal ajal lisandub veelgi. Noortel on huvi siia tulla.

Haapsalus endas ja ümbrus- konnas on muidki mainimis- väärseid kultuuriehitisi, nagu KEK-i klubi linnalähedases Uuemõisas, remonditud hooned Ristil ja Kullamaal. Ent kau- gemal, Kasari kolhoosist kuni Virtsumi pole ühtki korralikku klubi. Järgmisel viisaastakul tahetakse koostöökeskuse kor- ras asuda asja parandama, kõigepealt Lihulas.

Ka koolimajadega pole lood just kiita. Kullamaal ja Taeb- las on küll hooned, mis vasta- vad nende paikkondade vaja- dustele, ent Haapsalus endas hakkab kitsaks jääma. Uut maja pole siiski vaja ehitada: Wiedemanni tänavas seisab li- gemale kümnendat aastat tuul- te tõugata omaaegne esinduslik Läänemaa Ühisgümnaasiumi hoone (arh. A. Perna, 1928), mida praegu on kurb silmitse- da ja veelgi ebameeldivam kül- lastada. Maja on seotud veelgi vanema, juba XVII saj. olemas olnud koolihoonega, kus mõ- nedki ktulsused õppinud. Nüüd tahetakse kõik see en- nistada ja moodne võimla ning köögikohad veel juurde ehitada. Asi venivatki selle pärast, et raske on uut vanaga kokku sobitada. Seda enam, et ka kõik muu ümbruses asuv ja Haapsalule iseloomulik tuleb säilitada. Tänavu saab projekt Tallinnas siiski valmis. Kui koolimaja ükskord jälle joo- nes, võib sinna üle kolida praegune 8-kl. kool, mis ka asub arhitektuuriliselt väärtuslikus hoones (E. Nõva, 1936), mis aga vajab kapitalremonti.

Haapsalu kasv on olnud no- be: tuhat inimest viimase viie aasta jooksul. Kuigi linna loo- mulikult tagamaalt ei ole enam juurdekasvu tulemas, jäävad ehitajad siiski vaja-

dustele jalgu. Peamine ehitaja on MEK. (KEK ehitab lin- nas vaid enda tarbeks.) Ela- muehitus kulgeb praegu ja edaspidi Komsomoli ning O. Cheri tänava piirkonnas. Tä- navu peab algama teenindus- maja ehitamine. (Olgu öeldud, et noobel võrretemaja jäi al- gusest peale kitsaks.)

Haapsalu on suvituslinn ja suvitamine edeneb. Sel aastal läheb käiku uus muda- ja ve- siravila. Nüüdne on väga va- na ja amortiseerunud. «Laine» on üleliiduline sanatoorium: praegu kõige kaugemalt saa- bunu pärineb Norilskist, palju külalisi on Moskvast, Lenin- gradist, Minskist, Togliattist jm. Üldiselt ollakse raviga rah- hul. Muda on patsientidele meeldinud, kuid raskusi on sanitaridega, mudavannitegi- jaga — neid ei jätku. Töö on raske: tuleb tassida muda- ämbreid, muda kuumutada, olla ise mudaaurus. Uue ravila käikuminekuga leevenevad mõnedki tehnilised probleemid, kuid on halb, et uued hooned on paigutatud linnaehituslikult täiesti sobimatult. Projekteerijad pole sugugi arvestanud linna nägu ega pulssi, vaid on projekteerinud n.-õ. tühjale platsile. I-le paneb punkti Väi- kesse viigi kaldale projekteerit- tud («Kurortprojekt») 500-ko- haline sanatooriumi magala- korpus, mis lõikab läbi kalda- äärse jalutustee.

Kui juhtub olema hea suvi, puhkab Haapsalus 15 000— 16 000 inimest hooaja jooksul, kusjuures tipp-päeval võib korraga linnas olla kuni 10 000 külalist.

Suvituslinnade mure on: kust leida lisatööjõudu, teenin- dajaid? Viimastel aastatel on hakatud laiemalt kasutama kooliõpilasi, ametis on olnud isegi EOM-i rühm. Koolilap- sed aitavad kaasa kalja ja jäämise müümisel, nõudepesi- jatena, köögitoolistena. Kooli- de kokad loovad suvel kaasa. Siiski, tööpinge aina kasvab.

Muidugi pole see juhus, et Haapsalu on puhkajate soosik. Peale kõige muu on siin soe vesi ja Haapsalu laht on kind- lasti puhtam kui Soome laht.

Niisiis juubelpidustuste hari on möödas. Suvi supellin- nas aga kestab. Uus laululava on valmis. Ja kui taidlejad tõmbavadki pisut hinge, siis kutselisi kultuuriõpetajaid ootab kibedam tööaeg kui tal- vel. Haapsalus keeb rikas kul- tuurielu. Meeldiv on nentida, et seal ollakse ka juhtivalt ta- sandeil väga kultuurilembesed.

Augustis ilmub lossikiriku öisele aknale Valge Daam ja siis tullakse jälle lähedalt ning kaugelt. On vaieldud, kas lubada tal ennast näidata vaikuses või teha seda muu- sika saatel. Vehklemisturniir tema auhinna leiab igatahes aset...

TRIVIMI VELLISTE

PIDUSTUSED JÄTKUVAD

Homme, 30. juunil tähistab Haapsalu oma kuulsaima muusikamehe, eesti muusika- klassiku helilooja **Cyrrillus Kreegi** 90. sünniaastapäeva. Sellel üritusel loovad kaasa Haapsalu rajooni sega- ja nais- koorid, keskeim on aga C. Kreegi Reekviemi ettekanne lossikirikus dirigent Roman Matsovi käe all Eesti TV-R segakoori ning Eesti NSV Riikliku Sümfooniaorkestri esituses.

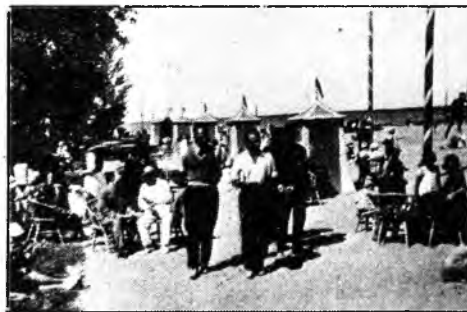
1.—15. juulini korraldatakse Haapsalus neljandat korda **Tšaikovski-nimelised muusi- kapäevad**. Rohkesti teeb nen- del tänavu kaasa meie taid- luskoores: kõrgemate koolide lõpetanute segakoor, Tallinna haridustöötajate naiskoor, «Viru» Rakverest, segakoor «Heli» Põltsamaalt, Märjamaa kultuurimaja naiskoor, aga ka Rapla sõjaveteranide ansambel «Tasuja» jt. Riikliku Filharmoonia poolt pakuvad muusikalist külakosti J. Tam- me nim. puhkpillikvintett (2. VII), ansambel «Synthesis» A. Rjabovi juhatusel (3. VII), Kaljo Räästas ja meeskvar- tett RAM-3 (10. VII).

4.—12. augustini toimuvad **Valge Daami muusikapäevad** laulufestivaliga, Lääne- ja Saaremaa kooride esinemise- ga. Lossipargis toob Haapsa- lu rahvateater «Randlane» vaatajate ette vabaõhulavas- tuse «Legend Valgest Daa- dist» (autor P. Kilgas, lavas- taja I. Tammur, muusika au- tor G. Taniel, kunstnik V. Peil).

Valge Daami päevade lõ- pul, 11. augustil avatakse EAMS-i Haapsalu osakonna näitus ja fotonäitus «Tänane Haapsalu», juubeliball leiab aset 12. augustil Haapsalu kultuurimajas.

Kuursaal

«Aafrika rand»

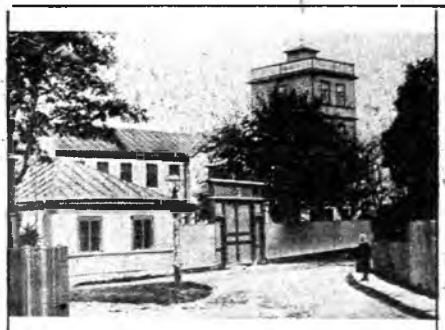
Kohvik Tagalabel

Raekoda, praegu koduloomuuseum

Brevern de la Gårdie loss, praegu rajoonihaigla

Bergfeldti suppelasutus

Jahtklubi sillad
T. PADU fotod ja reprod. pärit Haapsalu Koduloomuuseumi kogudest

«Teatavasti tekitab mõnede meditsiinasustuste töötaise kahjaks ikka veel töötajate õigustatud nurinat. Tervishoiu-ministeeriumil tuleb teha sellest vajalikud järeldused. Kümneandal viisaastakul eraldatakse tervishoiu arendamiseks märkimisväärsed summad. Need peab ära kasutama otstarbekalt ja täielikult. Liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteede, krai- ja oblastikomiteede ning kohalike nõukogude otsene kohus on hoida need küsimused oma tähelepanu keskpunktis.»

L. I. BREŽNEV

Haiglas on kõige toredam olevus ja valmistab kõigile kõige rohkem rõõmu tervenev või terveks ravitud laps.

Kui seljataha jääb viimane uksekolksatus ja ema terve lapsega on koduteel, siis ei tähenda see aga veel sugugi, et nüüd haiglapalat tühjaks jääb ja lastearstid algab hea, vaba põli. Kuski on keegi juba ammu oodanud vabanevat voodikohta — ja kõik algab jälle otsast peale... Võitlus tervise nimel, terve inimese nimel. Haigus ei ühtia tules.

Lastearstid jagunevad kahte kategooriasse — pessimistideks ja optimistideks. Pessimistid arvavad, et viimasel ajal on lapsed üldse rohkem haiged või et vanematel, kellest lapsed sünnivad, on liiga sageli ebaterved eluviisid. Pessimistid näevad kõikjal ohtlikke tendentsi, kahtlevad tulevase põlvkonna elujõu ja -vaimu ning suudavad oma kahtlusi tõestada statistikaga. Optimistid arvates pole asi kunagi hullem ega parem olnud, nemad usuvad oma imetgevaise võimeisse ja nende hinnang kasvava põlvkonna suhtes on rahustav.

On aga teatud punkte, milles nii pessimistide kui optimistide veendumused ühtivad. Keege ei arva, et lapse elu nüüdisajal kerge on, närviline laps pole enam haruldus, lapse psüühiline koormus on ebaloomulikult suur (füüsiline aga tihti väike, ebapiisav), samuti on lapse toit paljude ainete ja vitamiinide poolest vaesem, kui kõigiti tervislik toitumine ette näeb (eriti käib see koolisööklate kohta). See aga, nagu teada, soodustab verevaesust, nägemishäireid, rahhiiti ning seedetrakti- ja neeruhaigusi. Mis puutub piimasse, siis arvatakse nii ja naa. Ühed, et piim on lahja ja piimarasv ei seo vitamiine (ei kanna neid verre), teised, et laps saab piimast küllalt valke, mis talle kõige vajalikum; palju halvem on aga see, et keemikud pole viimase ajani (just meil Eestis) suutnud meedikutele teatada poeprima koostist, mis raskendab selle toitaime kalorsuse määramist isegi laste piimakööride retseptuuris. Kuidagemoodi pole siiaaani suudetud lahendada lihtsat asja, et linnade lasteasutused (või vähemalt piimaköögidki) saaksid naturaalselt otse majanditist; seda oleks kas või kergem doseerida. Tallinna piimakööridele aitaks ühest autotsisternist päevas.

Kõik arstid on ühel meelel ka hinnangute andmisel laste jalanõudele: need (eriti tubased) on halvad ja soodustavad lampjalgsuse arengut.

Nii et ei saa optimistidki mööda hiilida probleemidest. Üks neist on laste polikliiniline teenindamine.

Võttes konkreetseks aluseks olukorra Tallinnas, võiks kohe öelda, et siin pole pikka aega ehitatud ühtki lastepolikliinikut või et järgmise viisaastakusse on neid planeeritud koguni kolm: Lasnamäele ja Oismäele kompleksed ehitised,

kus ühe katuse all on nii laste kui täiskasvanute teenindamine, peale selle veel naiste- ja lastenõuandlad ning apteegid, ja kesklinna laste nn. baaspolikliinik, kus saab sooritada kõiki raviprotseduure ja uuringuid. Plaanid on kahtlemata head, aga tänased lapsed on selleks ajaks, kui need täidetakse, juba suureks kasvanud, samuti kasvab linna elanik

linni rajooni lastepolikliinik asub kortereis, Kopli ja Nõmme oma endistes eramajades, Mustamäel hotelli tüüpi ühiselamus, kesklinna lastepolikliinik kunagises haiglas.

Mõiste ülekoormatus ja ruumipuudus pole lastehaiglatelegi võõras. Nagu teada, suunavad lapsed haiglatesse polikliinikud. Esiteks torkab siin silma imelik koordineerimatus.

õdesid igal aastal juurde vaid 30—34. Kui mõni neist abielub ja teise linna sõidab, siis on see halvas mõttes erakorraline sündmus, mis mitu nädalat laineid lööb ja pahameelt tekitab. Üks tegur, miks arste Tallinnas vähe, on elamispinna puudumine. Kurioosne, et meile nii vajalikke (teatud momentidel kõige vajalikumaid-tähtsamaid) abilisid ei suudeta

haiglate kiitmisega, peab samu sõnu ütleva ka Hiiul asuva I lastehaigla kohta. Sealgi valitseb meeldiv ja asjalik atmosfäär, mistõttu ravil viibiva lapse tervise pärast võivad vanemad rahulikud olla. Jämis ongi kaalukam kui hoo, puhtus ja head arstid, õed ning sanitarid? Siiski on harjumatu, et puhkepäevadel maja nii tühi on, et lapsed näivad täiesti omapead olevat. Aga loomulikult ei jõua valvest ja -õed korraga igale poole, vaid on just seal, kus nad kõige vajalikumad. I lastehaiglat ümbritseb männimets, on õhku, on vaikust, on avarust, tervematel lastel lubatakse vanematega väljas jalutamaski käia. Mee-nub vaid: enne kuulus see hoonne Tallinna väikelastekodule. Vanemateta lastel võis seal olla väga hea ja ohutu elada. Looduse keskel ei tunne pealegi inimene end kunagi üksi. Haigla ees taandunud lastekodu leidis uue pesapaiga aga Sõpruse puistest. Steriilsesse, inkubaatorlikku, üksluisesse suurlinna plokkmajja istutati need õnnatud võsukesed ümber, justkui harjumaks tulevase elukeskkonnaga, mis esialgu küll ainult akna kaudu paistab. Need lapsed on lootusetult ära lõigatud loodusest ning avarusest. Sellepärast peaks kindlasti kaaluma lastekodu üleviimist kuhugi äärelinna, veel parem, linnast välja.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et kui meie haiglad on enamvähem korras, ehkki lastevanemate suust kuulidakse nende kohta tihti peale liialdatud kriitikat (haiglate suurimaks puuduseks jääb voodikohtade vähesus), siis polikliinikute olukord on palju kurvem ja kõrgist neist ei jõuagi ammenda-valt rääkida.

Juba aastaid ootab Mustamäe lastepolikliinik remondi ja ehitamise lõpetamist, Kopli oma keskkütte sissepanemist, Kalinini rajooni lastepolikliinik ruumide laiendamist kõrval oleva väikesse lasteaia (50 kohta) arvelt. See on meie endi saamatus, millele ei ole mõtet mujalt vabandavaid põhjusi otsida.

Puudujäägid meditsiinvallas on aga võrreldavad muudegi puudujääkidega linna olme- ja teeninduskorralduses. Nii espool mainitud kitsaskohtadel kui ka sellel, et Tallinnas teritatakse kääre 1 nädal, parandatakse kingi 3 nädalat, vihmavarje hooajal aga 5 kuud, on palju ühist. Öeldakse, et linn areneb hoogsalt. Kui hoogsalt, siis peaks entusiasm olema üldine ja kõik elusfäärid areneksid jõudsalt, poleks mahajäämust kusagil. Pigem areneb linnaelu ebarütmiliselt, või kui meditsiinitermiini kasutada, arütmiliselt. Tootmine ja rahvaarv võib-olla suurenevad hoogsalt, kuid mitte kõik elu küljed ei arene harmooniliselt, terviklikult.

Mida arvavad siin käsitletud probleemidest Eesti NSV Tervishoiu-ministeerium ja Tallinna Linna RSN Täitevkomitee?

Meditsiini kohta eraldi võiks öelda nii. Meditsiin on kahtlemata kultuuri osa. Me räägime viimasel ajal tihti, et kultuur kaotab Eesti NSV-s prestiiži. Ei tahaks aga ennast kuidagi väljendada nõnda: meditsiin kaotab prestiiži. Meditsiin ei tohi kuidagi prestiiži kaotada. Ei tea küll, mis eluala peaks ühiskonnas esikohal olema, kuid meditsiinil tuleb kahtlemata selle esikohal oleva eluala kõrva käia. Mitte poolt sammugi tahapoole jääda.

Lastemeditsiini rääkimata.

Ja lõpuks. Teeb rõõmu uue lastehaigla valmimine Mustamäel. Lastemeditsiini teenindamist parandavad kindlasti ka uue suure kirrabihaigla ehitamine ja juba avatud sadamahaigla. See sisendab optimismi.

JAAN KRUSVALL

LAPSEGA ARSTI JUURES

MEDITSIINILISEST TEENINDAMISEST TALLINNAS

nikkond pidevalt. Praegu aga sõidab noor ema oma tõbise maimukesega Meriväljalt või Mõigult Narva mnt. 2 asuvasse kesklinna lastepolikliinikusse, kus seisab hulk aega kitsastes koridorides järjekorras, et jaoskonnaarstilt saatekirja saada lapse röntgeni-ülevõtteks, mis tehakse Kopli, või (erijuhtudel) nahaarstide juurde pääsemiseks, kes võtavad vastu Hiiul (kesklinna lastepolikliiniku enda nahaarst töötab Lasnamäel). Ja noor ema jätkab sõitu mööda linna haige või haiguses kahtlustatava lapsega: kes terve lapsega ikka nii väga tööajal arsti juures käib! Samasuguseid ülekoormatud ruume ja koridore näeb muuseas veel Mustamäe lastepolikliinikus, mis teenindab ka Oismäed. Oismäel — Pärnu-suuruses linna-jaos — pole teatavasti ei arstivastuvõtopunkti, ei õiget apteeki. Muide, siinkohal peab tänusõnu ütleva Nõmme lastepolikliinikule, kes on suutnud piirkondlikult alluvas Sae asunduses avada omaette jaoskonna, mis paikneb neljatoalises korteris. Nüüd tagasi «kit-

Kesklinna ja — nimetagem vahemaade paremaks mõistmiseks jälle — Merivälja ning Mõigu (ka Lasnamäe) lapsed suunatakse Hiiu haiglasse, Mustamäe ja Oismäe omad aga kesklinna, Ravi tn. 2. Muidugi on kõige tähtsam, et laps terveks saaks. Kui valmib suur lastehaigla Mustamäel, paraneb igatahes olukord igal pool. Seni aga, kui ema on lapsega lõpuks haiglasse jõudnud, tuleb ikka ja jälle koridoris järjekorras seista või istuda. Lapsi on palju, vastuvõtuarste üks.

Küllalt sageli juhtub näiteks, et kopsupõletikus lapsi põetatakse kodus: haiglates pole ruumi.

Siiaaani pole ühtegi halba sõna arstide kohta. Neid ei tule edaspidigi. Ebakõlad, arusaamatused ilmnevad organisatoorse-administratiivsete vajakajäämistest tõttu.

Arstide töökoormus on väga suur. Muidugi on ka lõõgastushetki, vabu pooltundegi. Lastearstid väärivad (ilmselt ilma eranditeta) kõik austust. Kõige hinnalisem tutvus on

varustada isegi ühiselamukohatadega, rääkimata eraldi korteritest. Linna tervishoiuosakond väriseb siiaaani nende kolmege pediaatri pärast, kes tänavu jautuskava alusel peavad saabuma: kas nad elamispinna pärast järsku tulemata ei jää? Seejuures annab Narva linn korteri kõigile arstidele. Üleliidulisest ajalehest «Meditsinskaja Gazeta» võib ühtlugu lugeda kuulutusi pediaatritele töö pakkumisega Vene NFSV linnades, kusjuures teatatakse: elamispid olemas. Ei ole harvad juhud, kus Eestistki arstid sinna suundunud. Rahustuseks võib öelda, et suur meedikute ühiselamu Mustamäel Retke teel, milles praegu elavad ehitajad, vabastatakse varsti.

Kui juba kord jutt läks ehitamisele ja ehitustele, siis tulgem tagasi polikliinikute juurde. Kõige halvemas olukorras on kesklinna lastepolikliinik. Palju seda ka aastate jooksul ei oleks remonditud, pole asjast asja saanud. Garderoob asub keldrikorrusel, ülemistele peab tõusma läbi külma trepikoja (sellepärast riietatakse lapsed lahti pigem üleval koridorides, üldse on osa maja kütmata, puuduvad ruumid eriarstide, eriuuringute ja laboratooriumide jaoks jne.

Kuid tulevik töötab kesklinna lastepolikliinikule suurt kolimist. Maja «Viru» hotelli juures lammutatakse. Osa jaoskondi viiakse Lasnamäele Fedjuninski tänavasse uude viiekorruselise elumajja, kus neid saab ees ootama terve trepikoda läbi kõigi korruste, muidugi liftita, aga olgu lisatud: sealne asukoht jääb ajutiseks. Teine pool kolib Ravi tänavasse II lastehaiglasse, see omakorda Mustamäele uude, valmivasse lastehaiglasse. Kolimised on keerulised ning võivad lugejal pea segamini ajada. Ja sellega need ei olegi veel ju lõppenud. Aga tegu pole tohuvabohuga, vaid eesmärk on laste meditsiinis teenindamises kord luua. Tallinna RSN Täitevkomitee tervishoiuosakonna juhataja asetäitja kapitaalremondi ja ehituse alal Rudolf Tombu, noor, aktiivne ja energiline mees, on tulvil konkreetseid plaane, millest kinnipidamine peaks varsti häid tulemusi andma.

Katruju on II lastehaiglast, et see ära kolib. Kuigi ka seal (nagu mujalgi) vanemad lühikeste külastustundide ajal palatites põrandaid pesevad ja oma lapsi ise vannitavad (personali nappus!), on haigla varustatud moodsa aparatuuriga ning tugev kollektiiv eesotsas Jadviga Kreegi ja Veera Rubinsteiniga on loonud majas meeldiva õhkkonna ja töömeelolu. Pisikeste patsientide parremaks arstimiseks on kohaldatud vastavalt ruumegi. Tahaks põialt hoida, et neil poleks tarvis uues majas kõigepealt ümberehitamisega tegelema hakata, vaid kõik oleks ette valmistatud nagu kord ja kohus.

Kui kord juba alustatud

Tänavu suvel avatavas uues suures lastehaiglas Mustamäel on ehitustööd lõpujärgus. E. KOSTRI foto

saste koridoride» juurde. Kõik arstid on ühisel arvamusel, et just nimelt neis pikkades koridorides, kus üksteise vastu kiilutult istutakse, kus köhitakse, aevastatakse, käeldakse, mängitaksegi, sest väike laps ei seisa paigal, võivad (tervedki) lapsed nakaluda mitmesugustesse haigustesse lausa geomeetrisel progressioonis. Tegelikult on ette nähtud, et igas polikliinikus oleks spetsiaalne vastuvõturuum (filter), kuhu lapsi koos vanematega ükshaaval sisse lastaks (muide, sisse- ja väljapääs peavad olema eraldi) ning kus lapsed esmalt läbi vaadataks, n.-ö. sorteeritaks põhimõttel: haiged omaette, et nad tervetega üldse kokku ei puutuks. Pole aga üleliigseid arste ja ruume, et niisugust korraldust kõikjal ellu rakendada. Kalinini rajooni lastepolikliiniku juhataja andmeil funktsioneerib neil Käsperti 21/23 selline filter, kuid — mitte igal kellaajal.

Need faktid on seletatavad ka järgmise asjaoluga: ükski Tallinnas asuv lastepolikliinik pole eriotstarbeline ehitised, Ka-

tutvus lastearstiga. Aga neid inimesi, kellest pärast valge kitli selgatõmbamist saab meie jaoks vääramatu autoriteet, on vähe. Isegi väga vähe. Arstiteadus pole enam vist nii populaarne kui varemadel aegadel.

On väga tavaline, et paljud lastearstid töötavad 1,5 või 2 kohaga. Ilmne, et niisuguses situatsioonis ei saa ravi kvaliteet olla eriti kõrge.

Tallinnas on puudu kümneid lastearste. Üleliiduliste eeskirjade järgi peaks üks arst teenindama 800 last, Tallinnas on aga jaoskondi, kus arstid teenindavad üle 1000, ka üle 1300 lapse. Toime siiski tulla. Suurt puudust tunneb meie vabariik praegu meditsiiniõdedest. Ainuüksi Tallinnas Merimetsa nakkushaiglas oli kevadel täitmata 32 kohta, I lastehaiglas 17, II lastehaiglas 7. Peale selle töötavad paljudes polikliinikutes lastearstid ilma õdedeta. Kui palju vaeva (paaberimäärimistki) lisab see arstile!

Aga Tallinn saab meditsiini-

Jällegi on asi otse katastroofiliselt halb väga rikkaliku armeenia luule tõlkimisega: viimase kümnele ei ole ilmunud mitte ainsatki luulekogu ja ka eelmisest perioodist saab nimetada ainult kaht väikest Silvia Kaputikjani värsiraamatut lastele. Me ei hakka siinkohal lugejat väsitama armeenia poeetide loendiga, keda tasuks tõlkida eesti keelde. Mõned nimetused on esindatud kirjastuse pikaajalistes plaanides. Aga kes hakkab tõlkima?

TOLKEID ASERBAIDŽAANI KIRJANDUSEST,

nagu juba märgitud, on möödunud kümnele vähe nimetatada. Ly Seppeli vahendatuna on ilmunud keskmise põlve aserbaidžani kirjaniku (kes vanuselt kõlbaks ka juba vanema põlvkonna esindajaks) I. Afändijevi «Pajuarõkk», suurepärase aserbaidžani poeedi R. Rzä luulevalimik «Ammendamatus» ja suhteliselt noore kirjaniku Anari «Dante juubel». Lisaks nimetatutele on «Loomingu» Raamatukogu» vahendusel avaldatud nähtavasti praegu meie maal kõige populaarsema aserbaidžani prosaisti Maksud Ibrahimbajevi «Ja ei olnud paremat venda». Teoste valiku suhtes ei saa olla vastuväiteid: see on täiesti õnnestunud. Ainult seda on vähe. Meile on eesti keeles kättesaamatud aserbaidžani kirjanduse suurim klassik, maailmastaapi luuletaja Nizami (XII saj.), kes kirjutas farsis keeles, XVIII sajandi huvitav lüürilise Vagiffi, suur nõukogude luuletaja Sämäd Vurgun. Ka aserbaidžani proosa võiks olla esindatud suuremal arvul, eriti nüüdisaegne: ta igatahes väärib tähelepanu.

Võtame nüüd vaatluse alla

KESK-AASIA JA KASAHSTANI

kirjanduse. Meil on olemas tõlkijad tadžiki keelest, sealhulgas ka farsis keelest, klassikalise tadžiki-pärsia kirjanduse keelest (H. Udami, A. Kaalep), usbeki, sealhulgas ka vanausbeki (L. Seppel, A. Kaalep) ning turkmeeni keelest (L. Seppel). Kasahhi ja kirgiisi kirjandus on meieni jõudnud peamiselt vene keele vahendusel (kui mitte arvestada A. Jaaksoo juhutõlkeid). Viimasele kümnele on eesti keeles ilmunud nii Kesk-Aasia rahvaste klassikat kui ka nüüdiskirjandust. On päris loomulik, et esmajoones on tõlgitud tadžiki (täpsemini tadžiki-pärsia — neil Iraani rahvastel oli keskajal ühine kirjandus) ja usbeki klassikat. Teiste Kesk-Aasia ja Kasahstani rahvaste kirjandused on veel suhteliselt noored: näiteks kirgiisi kirjandus tekis alles käesoleva sajandi 20. aastatel. Meie lugejal on võimalik oma emakeeles tutvuda mitme farsikeelse kirjanduse suurklassikuga, kelle looming kuulus X—XV sajandil maailma kunstikultuuri avangardi: Rudaki, Umar Hajjam, Saadi H. Udami tõlkes, samuti türki-tatari rahvaste keskaja suure luuletaja Navoi loominguga (L. Seppel ja A. Ehin), mida praegu harilikult loetakse usbeki kirjanduse hulka, kuigi türki-tatari keeled olid tol ajal veel nõrgalt diferentseerunud. Kui nendele raamatutele lähematel aastatel lisanduksid veel tõlked (kas või katkenditena) Firdousi «Sahnimest», Hafizi lüürilist, Džami ning Baburi poeetiat ja proosat, võib-olla ka Džalaluddin Rumi loomingust, siis oleksid eesti keeles olemas kõik keskaegse Iraani ja türki kirjanduse peamised klassikud. Turkmeeni klassika-

lisest luulest tasuks vahendada Mahtumkulid (XVIII sajand), ja mõningaid XIX sajandi poeete. Eesti keelde on tõlgitud ka Kesk-Aasia nüüdiskirjandust, peamiselt siiski proosat: kirgiisi kirjandusest esmajärjekorras T. Aitmatovit, kasahhi kirjandusest I. Jessenberlini, S. Mukanovit, A. Nurpeissovit (varasemast perioodist võiks veel lisada M. Äuezovi), tadžiki kirjandusest Dž. Ikromit (ajalooline triloogia «Tule tütar», «Buhhaara kaksteist värvat», «Viimane emiir»), turkmeeni kirjandusest H.

laiale lugejaskonnale. Kõik kirjandused ei ole eestikeelsest tõlgetes esindatud võrdse tihedusega. Muidugi, erakordselt oluline on

TOLKE KVALITEET.

Selle probleemi vaatlemine ei mahu käesoleva artikli raamidesse, lisaks valdab nende ridade autor vaid mõne NSV Liidu rahva keelt ja neidki mitte täiuslikult, seega pole kompetentne kaasa ütelda

panija Abai teosed eesti nüüdislugejas eriliselt huvi äratada. Sel leparast tuleb neil, kes valivad kirjandust tõlkimiseks, paratamatult arvestada ka oma nüüdislugeja maitsete ja nõudmistega.

Aga märkida tuleb sedagi, et eespool mainitud momendi absoluutseimiseks pole samuti põhjust. On aegumatu kunstilise väärtusega teoseid, mis ei pruugi tänast lugejat eriti huvitada. Kui meil ilmeks lähemal ajal näiteks kõrgetasemeline vahendus Dante «Jumalikust komöödiast», kujuneks see muidugi sündmuseks meie kultuurielus, kuigi tuleb kahelda, kas tõlge pakuks laiemat huvi. Lähemisel niisugustele klassikalistele teostele on ainus kriteerium nende hindamine maailmakirjandu-

justus ikkagi arvestama reaalseid eestindajaid, keda meil polegi nii palju. Sellest, kas konkreetne inimene tahab või ei taha tõlkida seda või teist teost, kas ta asub tööle rõõmuga või vastumeelselt, sõltub paljuski lõpptulemus.

Meil on hulk tõlkijaid, kes tunnevad põhjalikult seda rahvuskirjandust, mida nad vahendavad. Ukraina kirjanduse alal on näiteks suur asjatundja H. Rajamets ja gruusia kirjanduse alal M. Pau, kes mõlemad viibivad sageli «oma» liiduvabariikides. Nad jälgivad tähelepanelikult «hooletuse» vabariigi kirjanduselu ja on sellega kursis loomulikult paremini kui

TOLKED NSV LIIDU RAHVASTE KIRJANDUSTEST:

pilguheit minevikku ja tulevikku

SERGEI ISSAKOV

Derjajevit (varasematel aastatel B. Kerbabajevit), usbeki kirjandusest Timur Pulatovit, kes kirjutab vene keeles (varem tõlgitud võiks nimetada veel Aibekki, A. Muhtori, S. Rašidovit jt.). Kesk-Aasia nüüdisluule tõlkimisel on olukord traditsiooniliselt tagasihoidlikum: tadžiki luuletajatest tunneme M. Tursunzodad, turkmeeni luulest G. Ezizovit, usbekidelt Zulfiyat (kõik sarjas «Nõukogude luule»). Teiste rahvaste luulet ei ole tõlgitud. Rohkesti on ilmunud Kesk-Aasia ja Kasahstani rahvaste kirjandust lastekirjanduse toimetuse vahendusel. Eestikeelsetes tõlgetes on nõrgalt esindatud Kesk-Aasia kirjanike keskmise ja noorem põlvkond.

TEISTEL MEIE MAA RAHVASTE KIRJANDUSTEL

me üksikasjalikumalt ei peatu. Peab siiski märkima, et nende seas on rohkesti huvitavaid ja kunstiväärtuslikke teoseid, mis pole aratanud mitte ainult meie maa lugejate tähelepanu, vaid huvi ka raja taga ja on ilmunud paljudes keeltes. Nimetagem selles seoses eesti keeles ilmunud avaari kirjaniku Rassul Hamzatovi raamatut «Minu Dagestan», balkaari poeedi Kaissõn Kulijevi ja baškiiri rahvusest Mustai Karimi luulekogusid. Karjala kirjandust esindavad A. Timoneni head romaanid ja J. Rugojevi luule, luuleantoloogia «Runo radadel». Meie lugejatel on võimalik tutvuda niisuguste noorte ja eksotiilsena tunduvate kirjandustega nagu tšuktsi (J. Rõtheu) ja nanai (G. Hodžer). Lasteväljaannete kaudu (eeskätt tänu «Saja rahva lugudele») on laialt tutvutavaks saanud ja esindatud paljude meie maa rahvaste, sealhulgas alta, avaari, juka-giiri, jakuudi, kasahhi ja moldaavia muinasjutud.

Üritame teha

MÕNINGAID KOKKUVÕTTEID.

Niisiis, meil on juba küllaltki palju tehtud selleks, et tutvustada eesti lugejat NSV Liidu rahvaste kirjandustega. Meie kirjandussõpradel on võimalik oma emakeeles lugeda paljusid väljapaistvaid nõukogude nüüdisproosa tipp-teoseid. Sarjas «15» ilmuvad vennasvabariikide noorte kirjanike teosed. Hoopis halvem on lugu klassika ja NSV Liidu rahvaste luulega. Siin on rohkem valgeid laike. Peaaegu üldse pole tõlgitud dramaturgiat, kuigi ka siin võiks leida teoseid, mis pakuksid huvi

oma sõna kvaliteedi asjus. Märgin vaid seda, et meil on terve rida tõelisi tõlkemeist-reid, kelle töö rahuldab ka kõige kõrgemaid nõudmisi, mida ilukirjanduslikule tõlkele nüüdisajal võib esitada. Nimetan siin esmajoones H. Rajametsa ja O. Jõe tööd (neid nimelt sellepärast, et mul on olnud võimalik võrrelda nende vahendusi originaalidega). Aga pole mõtet varjata sedagi, et kaugelki mitte kõik meie tõlkijad pole niisugused meistrid: sellele järeldusele võib tulla ka teoseid ainult eesti keeles lugedes, neid originaaliga võrdlemata. Vaatleme nüüd asja

ORGANISATSIONILIST KÜLGE,

mis samuti väga oluline. Praegu tegelevad meil NSV Liidu rahvaste tõlketööst avaldamisega kirjastus «Eesti Raamat» (tõlke- ja lastekirjanduse toimetus) ja «Loomingu» Raamatukogu». «Eesti Raamat» avaldab nii klassikat kui nüüdiskirjandust, «Loomingu» Raamatukogu» eelstab nüüdiskirjandust. Nagu võisime eespool veenduda, on nad senini üldjoontes selle raske ülesandega toime tulnud, tutvustades eesti lugejatele meie maa rahvaste kirjandusi, mille koguarv ületab praegu 75 piiri. Kusjuures nende 75 hulgas on väga rikkalikke ja iidse traditsiooniga kirjandusi, mis tuntud ülemaailmselt ja mida esindavad sajad ning tuhanded autorid.

«Eesti Raamat» ja «Loomingu» Raamatukogu» põrkuvad selles keerulises töös kokku väga suurte ja põhimõteteliste, nii objektiivset kui subjektiivset laadi raskustega.

Kõigepealt, NSV Liidu rahvaste kirjandused on praegu mahult juba niivõrd ulatuslikud, neid on nii palju ja nii suuri, et ei «Eesti Raamatu» ega liiati «Loomingu» Raamatukogu» toimetajad ole lihtsalt suutelised jälgima kõiki kirjandusi (seda enam, et nende töö hulka kuulub ka vene ja välismaa autorite teoste avaldamine), aga informatsioon meie maa rahvaste kirjandusudistest on üleliiduliselt veel halvasti korraldatud.

Ja siin kerkib esmajärjekorras tõlkevaliku keerukas probleem. Kogu klassikalise ja nüüdiskirjanduse rikkalikust varast tuleb valida tööpöõle väärtuslik oluline, kunstiliselt tähendusrikas. Sealjuures teosed, mis võivad olla väga tähtsad oma rahvuskultuuri silmas pidades, ei pruugi olla väärtuslikud ja kunstiliselt kõnekad teiste rahvusest lugejale. Nii näiteks eesti kirjanduses olulised Lydia Koidula ja Juhana Kunderi näidendid pakuvad vaevalt huvi teiste vabariikide lugejatele. Analooiliselt ei suudaks näiteks uuema kasahhi kirjanduse aluse-

se ajaloo aspektist. Kõik mis on kunstiliselt oluline maailma kirjandusajaloolise protsessi seisukohalt, väärib tõlkimist eesti keelde. See puudutab muidugi ainult klassikat, reeglina on nüüdisaegseid alati (väga vähest eranditena) raske hinnata maailmakirjanduse taseme ja kogemuse põhjal.

Valides NSV Liidu rahvaste teoseid tõlkimiseks, ei saa siiski täielikult ignoreerida ka üksikkirjanduste «esindatuse» põhimõtet, kuigi O. Sammal oli kahtlemata õigus, kui ta kritiseeris puhtformaalset, statistilist lähenemist üksikute kirjanduste «esindatusele» tõlkekirjanduse kogupildis. Meil pole siiski lihtsalt õigust avaldada näiteks ainult vene ja läti autorite teoste tõlkeid, sest need tunduvad meile lähedasemad ja kunstiliselt kõrgemal tasemel kui kasahhi või turkmeeni kirjanike looming. Pole õigust mitte üksnes internatsionalismi kaalutlustest lähtudes, lugupidamisest meie maa kõigi rahvaste vastu (nõudes, et teised rahvad hindaksid meid, peame olema tähelepanelikud ka nende vastu), vaid ka mitmekülgust silmas pidades: meie tõlkekirjanduse kunstimaailm peab olema paljunäoline, sisaldama kõige erinevamate poeetiliste süsteemide, stiilide, kunstivormide sugemeid. See on oluline ka lugeja esteetilise kasvatamise seisukohalt. Ei saa ignoreerida fakti, et meil on kalduvus teatud suletusele, eneseisolatsioonile, olgu see isolatsioon ka mitte ainult oma rahvuse, vaid näiteks oma kultuuriregiooni piirides.

Nagu nägime, on teoste valimine tõlkimiseks üsnagi komplitseeritud probleem. Ja väita, et «Eesti Raamat» ning «Loomingu» Raamatukogu» on sellega täiesti edukalt toime tulnud, oleks liialdus. Mõningatele puudujääkidele osutame juba eespool, kuid näiteid võiks tuua veel rohkem.

KUIDAS VALITAKSE, MIDA TÕLKIDA?

Põhiliselt toetatakse tõlkijatele ning teoste valikul tõlkimiseks ja avaldamiseks lähtutakse eelkõige nende ettepanekutest. Ainult väga harvadel juhtudel — põhiliselt teoste puhul, millele on määratud Lenini või riikliku preemia või mis mingitel teistel põhjustel on aratanud üleliidulist tähelepanu — on kirjastus näidanud üles omapoolset initsiatiivi. Samuti põhiliselt tõlkijate nõuannetele toetudes koostatakse ka kirjastamisplaanid, sealhulgas viisaastaku plaanid.

Ma ei taha väita, et niisugune praktika on juurteni vale. Lõppude lõpuks peab kir-

keegi teine (meil ju praktiliselt puuduvad kirjandusteadlased, kes tegeleksid ja oleksid kursis teiste NSV Liidu rahvaste kirjandustega, v. a. mõni erand). Kirjastus peabki usaldama niisuguseid inimesi oma plaanide koostamisel ja tõlketööstes valikul.

Kuid kahjuks pole ka koguni mitmetel suurte rahvaste kirjandustel eesti tõlkijate seas oma «nõunikke». Alustame sellest, et tervest reast keeltest (kasahhi, kirgiisi, tatari, juudi, dagestani keeled jne.) puuduvad meil tõlkijad üldse. Mõned vahendajad (näiteks A. Jaaksoo) tõlgivad aga niivõrd paljudest keeltest, et pole lihtsalt suutelsed süstemaatiliselt jälgima kõiki vastavaid kirjandusi. Teised on samal ajal ka luuletajad, kes pühendavad loomulikult suure osa oma ajast originaalloomingu. Nii tegeleb Ly Seppel, meie ainus aserbaidžani keelest tõlkija, tõlkimisega ühtaegu usbeki, turkmeeni, türki ja teistestki keeltest, lisaks on ta veel silmapaistev eesti luuletaja. On täiesti selge, et tal ei jätku aega aserbaidžani võrdlemisi rikkaliku ja kiiresti muutuva kirjanduse regulaarseks jälgimiseks. Kas mitte selles pole põhjus, miks aserbaidžani kirjandus on eesti keeles esindatud tunduvalt väiksema arvu raamatutega kui teised, kunstisemelt temaga võrreldavad kirjandused?

Seejuures ei ole kirjastuse ja «Loomingu» Raamatukogu» töötajatele, kes tõlkekirjandust valivad, oluline mitte ainult informeeritus meie maa üksikutest rahvuskirjandustest. Neil peab olema ettekujuus ka tervikpildist — NSV Liidu rahvaste kirjandusest kui sisemisest ühtsusest, terviksisüsteemist, mille puhul tuleb jälgida teatud proportsionaalsust üksikosaadeski. Ja siis ei saa enam aidata ka kõige informeeritumad tõlkijad üksikutest keeltest. Kogu sügava austuse juures «Eesti Raamat» ja «Loomingu» Raamatukogu» töötajate vastu arvan ikkagi, et see ülesanne — pidada teoste valikul üksikutest kirjandustest silmas mitte ainult nende objektiivset kirjanduslikku väärtust, vaid ka kohta üldises tervikus, mida endast kujutavad NSV Liidu rahvaste kirjandused — pole neile lihtsalt jõukohane. Hakkab muutuma möödapääsmatuks

ERIASUTUSE LOOMINE,

mis tegeleks nii teoste valiku keeruka probleemiga kui ka muude tõlkeasjadega. See asutus peaks enda ümber koondama tõlkijaid, Kirjanike Liidu esindajaid ja neid vähe-seid NSV Liidu rahvaste kirjanduste spetsialiste, kes meil juba olemas on. Möödunud-aastases «Sirbi ja Vasara» vestlusringis öeldi välja arvamus, et seda rolli võiks täita TRU-s asutatav tõlkekabineti (mis siis oli alles plaanis) või kirjandussuhete sektor Keele ja Kirjanduse Instituudis (kui see luuakse).

(Järgneb)

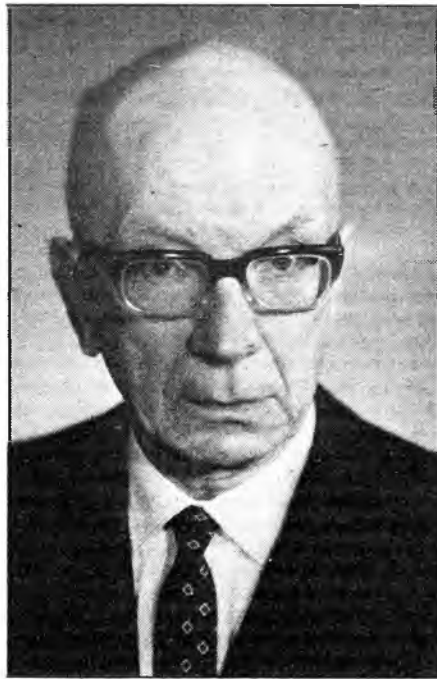
MINU ÕPETAJA

Te seisate oma 80. sünnipäeva lähel kui tark ja töökas põllumees, kelle haritud põld on olnud saagirohke ja kelle salved vilja täis. Ei ole Eestimaal kunstiga kokkupuutuvat asust, kus ei töötaks Teie õpilasi, nagu ei saa Maarjamaal olla ka kunstihuvilist, kes ei tunneks vähemalt Teie kuulsaid kunstiajalugusid. Enamik Eestis töötavatest kunstiteadlastest on saanud erialase ettevalmistuse Teie juhatusel. Nende seas on teadustöötajaid, museolooge, toimetajaid, pedagooge, lektoreid. Teie käe alt on tulnud nii meie vanema aja kunsti uurijaid kui ka neid, kes on end silmitsi seadnud nüüdisaja kõige uuemalt kunstiprobleemidega. Seejuures on Teil tulnud töötada eriliistes oludes. Asudes 1944. a. juhutama Tartu Riikliku Ülikoolis kunstiteadlaste ettevalmistamist, tuli Teil kogu õppeprogramm võtta ainuüksi oma õlgadele. Ei olnud Teil kateedrit paljude erialaõppejõudude ja spetsialistidega. Te pidite oma õpilastele lugema kunstiajalugu koostamaalast kuni tänapäevani, erikursusi prantsuse, itaalia, vene ja eesti kunstist. Te olite meie juhendaja praktilisel Tallinnas, Leningradis, Moskvas ja Riias, õpetaja väga mitmesugustel teemadel kirjutatavate diplomitööde puhul ja asjalik oponent hiljem, kandidaaditööde kaitsmisel.

On selge, et kõik see võis saada võimalikuks ainult tänu Teie silmapaistvatele eruditsioonile, suurepärasele ainetundmisele, eelkõige aga oma aine sügavale mõistmisele. Ma õppisin Teie juures 1950. aastate I poolal, mis on ajalukku läinud küllaltki kitsarinnalise kunstiarusaamaga. Küllap Teiegi pidite oma õppetöös seda arvestama. Ja ometigi ei mäleta ma endal olnuvat hiljem mingit hingelist segadust, et õpitus korrekture teha kunsti avarama mõistmise suunas. Ei ole märganud seda teistegi Teie toleageste õpilaste puhul. Nüüd, aegade möödudes olen veendunud, et selle olulisim põhjus oli Teie õpetus, mis püüdis tabada kunstiarengu olemuslikkust, kunsti esteetilist ürgolemust ja juhtis meid seda hindama. Seejuures olete Teie oma õpilaste suunamisel olnud alati ülimalt taktiline ja peenetundeline. Ei tea juhtumit, et Te oma maitsearusaama oleksite peale surunud või õpilast kuulamisväärselt mitte pidanud.

On vaieldamatu, et Te olete meie kodumaal üks suurimaid erudiite kunstiajaloo tähtsamais küsimusis. Eks pe-

gelda seda juba Teie 1937. a. ilmunud «Üldine kunstiajalugu» ja 1940. a. väljaantud «Eesti kunst», raamatud, mis ülimalt populaarsed tänapäevalgi. Mõlema teose kui esimeste eesti keeles kirjutatud kunstiajalugude ilmumine oli omal ajal meie kultuurielus märkimisväärsed sündmused. Neis võlvavad veel praegugi faktirikkus, ülevaatlikkus, aine selge ja loogiline käsitlemine. Me loeme neid raamatuid, andmata endale alati arugi, missugune hiigeltöö neis varjul on. Ma ei kõnele üksnes faktide reastamisest ja targast süstematiseerimisest, perioodide paikapanemisest ja üksikute kunstinähtuste hindamise õigsusest, toonitaksin ka eestikeelse kunstialase oskussõnavara väljatöötamist: selle probleemiga tuli Teil nende kapitalsete teoste kirjutamisel kindlasti kokku puutuda. Oma «Eesti kunstis» andsite ülevaate paljude meie nimekate kunstnike loomingust, mis ühtlasi kujunes nende esimeseks põhjapanevaks hinnanguks. Tuleb imestada Teie töövõimet tohtu hulga faktide kogumisel, Teie võimet paljude perioodide ja käsitlusalaidega meistrite analüüsimisel, Teie eruditsiooni eesti kunsti meistrite loomingu seostamisel euroopalike kuns-

VOLDEMAR VAGA 80

tivooludega. Nõnda olete kirjutanud raamatuid, millele võib olla uhke iga kultuurrahvas.

Teist mõned aastad tagasi vändatud filmis küsib Teie õpilane, praegune Eesti tunnustatumaid kunstiteadlasi Jaak Kangilaski, kust on pärit Teie suurepärase prantsuse keel. Te vaatate küsijale kuidagi külje pealt otsa, panete kaks rusikat lauale nagu rõhutama oma järgmisi sõnu: «See on tuupimine, tuupimine ja tuupimine.» See tähendab — suur töö.

Teie töökus on imetusväärne veel praegugi, mil olete astunud üheksandasse aastakümnesse. Teie kaks kunstiajalugu on juba ise elutöö, nagu on seda ka Teie pedagoogiline tegevus. Selle kõrval olete sügavalt uurinud meie keskaegse arhitektuuri ajalugu. Teie andam on ka selles põhjapanev. Teie kir-

jutatud on mitmed olulised uurimused, nagu 1960. a. ilmunud «Проблемы протрансвенной формы в средневековой архитектуре Латвии и Эстонии», milles Te materjali detailse analüüsiga toote esile eesti keskaegse arhitektuuris mitmeid oluliselt uusi seisukohti. See töö on leidnud nii üleliidulist tunnustust kui ka positiivseid hinnanguid välismaal. Väärtuslik uurimus oli «Tallinna keskaegne elamu». Doktoritöö «Eesti keskaegne arhitektuur» võtab aga esmakordselt põhjaliku uurimuse- na kokku meie arhitektuuri arengu XIII—XVI sajandini. Annate siin eesti keskaegse arhitektuuri perioodiseeringu, toote välja selle eripära, seda kujundanud lokaalsed tegurid ja teiste maade mõjud. Te võtsite osa 1965. a. ilmunud, rahvusvahelise kaaluga suurteose «Eesti arhitektuuri ajaloo» kirjutamisest, olles

selle üks peaautor. 1967. a. määrati raamatu autoritele, sealhulgas Teile, Eesti NSV riiklik preemia.

Teie teadusliku töö pagasisse mahuvad uurimused keskaegsest Riias ja selle ehitismälestistest, Tartu linnusest ja linnamüürist, 1978. a. pälviste K. Raua nim. kunstipreemia raamatute eest «Kunst Tartus XIX sajandil» ja «Kunst Tallinnas XIX sajandil». Me võime neid väljaandeid hinnata põhiuurimustena Eestimaa toleagestest kunstist ja kunstielust. Taas paneb imestama, kui rikkalikule faktimaterjalile Te võite üldistuste tegemisel tugineda, millise kergusega seostate kohalikke materjale vene ja saksa omadega.

Professor Vaga, Teie töö hulka on kuulunud osavõtt mitmekülgelise «Eesti kunsti ajaloo» toimetuse kolleegiumist ja selle üheks autoriks olemine. Olete leidnud aega ja jõudu veel praegugi osaleda Eesti NSV Kultuurimälestiste Projekteerimise Instituudi restaureerimisnõukogu töös. Ma ei tea juhtumit, millal oleksite keeldunud oma jõu ja nõuga aitamast muuseumi, nagu Teie õpilastel tuleb alati tänumeelses meenutada seda hoolt ja osavõttlikkust, mida nende tööde ja toimetamiste puhul olete osutanud.

Lugupeetav õpetaja, Te pole kunagi tunnistanud olevat endal mingit hobi peale kunsti. Muusikast kõneldes kinnitate surmotsiselt, et Teil puudub täielikult muusikaline kuulmine. Paar minutit hiljem vilistate maha pool ooperit nootigi eksimata. Te arvate end täielikult spordikaugeks. Ometi peaksin ma Teid füüsiliselt treenitumaks meheks vähemalt kunstiajaloolaste seas. Huvi- tav, kui pikk peaks olema maa, et Te suvatseksite kasutada sõidukit? Tallinnas ju kuni viimase ajani professor Vaga jaoks tramm ja bussi ei eksisteeri. Tondilt Kadriorgu, Lasnamäelt Kopli- se — ikka vilkal sammul jala, laisad ja virisevad tudengid Teie kannul mõnd kunstimälestusmärki vaatama minemas. Et kunsti näha, olete matkanud jalgsi läbi kogu Eestimaa. Mainisite kord, et jalgsimatki läbi Saksamaa jäi sõja tõttu ära. Küllap nägite ja kuulsite nõnda palju rohkem kui meie inimestest ja kuulujuttudest täiskülitatud trammides ja trollibussides. Teil oli aega oma asjade üle mõelda.

Kaheksakümnenal juubelisünnipäeval õnnitlen Teid kogu südamest, soovim tugevat tervist, tõiisu ja elulusti.

Teie õpilane
INGE TEDER

Kogu maailmas süveneb huvi kunstiajaloo «tolmunud lehekülgedele» vastu. Viimastel aastatel korraldatakse suuri näitusi materjalist, mida varem pole eksponeeritud, millest seni on vaikes mõõda mindud. Seda laadi kunst on ka saksa XVIII saj. maal. Poolsada XVIII saj. saksa maastikumaali olid läinud talvel väljas Leningradis, saadeti sealt edasi Riiga ja nüüd on Tallinnas. Kahtlemata rikastab see Leningradi kunstiteadlase N. Nikulini koostatud väljapanek kõigi, isegi erialainimeste ettekujutust barokk-, rokokoo- ja klassitsistlikust kunstist.

Omal ajal kaunistasid maalid losse. Sattudes Ermitaaži, moodustasid need kirju, kuid väärtusliku ja mitmekesise kogu, millest suuremaid on vaid Saksamaal. Siiski jäid nad rohkem kui pooleks sajandiks hoidlatesse, äratamata kunstisõprade ja uurijate huvi. Oma elu ajal olid nende maalide autorid otsitud ja hinnatud terves Euroopas. Pärit auväärsetest kunstidünastiatest, töötasid nad professorite, maaligaleriide inspektorite ja õuekunstnikena. Ainult vähestel oli põhjalaks maastikumaal ja mitte portree, žanrimaal või märksa «kõrgem», nn. ajalooline kompositsioon. Vahel tegid nad tellimuste alusel pilttapeete või dekoratiivseid seinamaalingsid jne. Kõik need tegevusalad, samuti tellijad määravad maastikumaali omadusi. Mõnd kunstnikku on silmanähtavalt mõjutanud töö portselanimanufaktuuris, näiteks autodidakt J. F. (Pascha) Weitsch, teised on esmaajones tuntud suurepärase sulejoonistustega, nagu austerlane F. E. Weirötter.

Enamik toleagesteid saksa kunstnikke püüdis õppida ja töötada Itaalias, kujutades hardusega sealset loodust ja antiikseid varemeid, kopeerides kuulsaid kunstiteoseid. Saksamaal tegutses küll palju kunstiakadeemiaid ja loodi suur hulk teooriaid, kuid lähtuti valmistõdedest. Kanoniseeritud olid antiik- ja renessansskunst, juurutati pseudohollandi, -itaalia ja -prantsuse «stiile». Paljud kunstnikud sattusid Saksamaal töötavate kuulsate itaallaste mõju alla. Vastandlikud stiilid segunevad huvitava sulamiks selliste meistrite puhul

ERMITAAŽI MAALID TALLINNAS

C. G. SCHÜTZ. «MÄGINE MAASTIK».

nagu P. H. Brinckmann, J. C. Seekatz, J. G. Schön, nende loomingus jätkub ka XVI—XVII saj. rahvusliku maastikumaali traditsioon. Seevastu C. W. E. Dietrich (Dietricy) jälgendab võõraid XVII—XVIII saj. koolkondi nii täpselt, et veab ninapidi isegi meie umbuskliku sajandit. Ikka veel leitakse mõne «hollandi» või «itaalia» maali tumedaks tõmbunud laki alt tegu signatuure. Tihti omistatakse Dietrichile teiste

kunstnike töid (ka kõnesoleval näitusel on üks). A. Izergina tõestas, et «Hagari pagendamise» autor on J. C. Seekatz.

Dietrichi väljapanek oma erksate värvide ja virtuoosse tehnikaga jätab varju teised Dresdeni kunstnikud, kaasa arvatud koolkonna rajaja J. A. Thiele, kes on vaoshoitum ja rangem. Ühena vähestest pidas Thiele ka Saksa loodust kujutamiseväärsuseks. Veelgi tõsisematest otsingutest selles suunas kõneleb Maini-

äärse Frankfurdi kunst esotsas C. G. Schützi loominguga. Siin püüti edasi anda isegi looduse mitmesugust meeleolu, ebatavalisi valgusefekte. Mõni teos, nagu Schützi «Linn järsakul» mõjub sugestiivse nägemusena.

Võluva ansambli moodustavad Mannheimi kunstniku P. H. Brinckmanni väikesed maalid — «Maastik vikerkaarega» ja «Raju». Kahjuks on Tallinnas saadetud ainult esimene ilma teda täiendava paariliseta.

Klassitsismi poolel annab tunda juhtivate kunstnike J. Mechau ja J. A. Kochi tööde puudumine. Palju on küll J. P. Hackerti maale, kuid kõik need on loodud (Paul I tellimusel) ühel ja samal perioodil ja annavad kunstnikust ühekülse ettekujutuse. Tema tööde kõrval tundub eelkäijate kunst elava ja vahetuna. Hackert kuulub klassitsistliku koloriidi ja kompositsiooniskeemi väljaarendajate hulka. Mõni kaldus puu esiplaanil juhatab tavaliselt sisse avara, suursuguse vaate. Teatrilava meenutab «Maastik antiikpidustustega», mis võiks illustreerida (küll mitte kongeniaalselt) Goethe arutlusi tõepärast kunstis.

Muidugi tutvume näitusel vaid valikuga Ermitaaži suurest kogust. Esindatud on võimalikult erinevad suunad. Eksootilise lõunamaise looduse kõrval leidub siin ka Saksa linnade ja külade vaateid või töid, mis näivad ideaalmaastikuna, ehkki ideaaliks on enamasti tõstetud mõni reaalne paik Itaalias.

XIX saj. hakati kunstnikelt nõudma esmaajones isikupära ja unustati kauaks XVIII saj. saksa maastikumaalijad. Alles praegu alustatakse nende uurimist. Mõistame neid veel pealiskaudselt, palju vähem kui näiteks toleagest ilukirjandust. Me räägime küll panteismi pikaajalisest arengust, valgustussajandi loodusekummardamisest, sentimentalismist, argielu lahtimõtestamisest antiikmütoloogia vaimus, universaalsete kriituumide otsinguist, aga maali ees ei mõtle kaugemale harjumuspärasest pealkirjast «Maastik mütoloogilise stseeniga».

HELENE RISTHEIN

MÖTTEID JÕHVI UUE KULTUURIMAJA ÜLE

Juta Kruusimägi

Informeeriv osa

Jõhvi kultuurimaja, ametliku nimega Kultuuripalee «Oktoober» on projekteeritud RPI «Eesti Maaehitusprojekti» 1975/1976. a. Projekti autor arh. Rein Heiduk, sisekujunduse autor arh. Piret Mudist, teatrisaali akustika konsultant prof. Helmut Oruvee.

Kultuurimaja anti ekspluatatsiooni 1978. a. augustis kaevurite päeval. Hoone on ajakohase lavaga teatrisaal, avarad jalutusruumid ja eelmistest sõltumatult kasutatav klubiruumide kompleks. Jõhvi kultuurimajas on juba etendusid andnud mitmed kutselised teatrid eesotsas RAT «Estoniaga», töötavad arvukad huvialaringid, korraldatakse tantsuõhtuid ja perekonnapidusid. See intensiivne ja mitmekülgne tegevus lubab hoone kohta ka juba mõnesugust arvamust avaldada.

Esitaks — kultuurimaja tõmbab inimesi ligi, äratab huvi oma linnas ja kaugemalgi, «paleed» tullakse lihtsalt vaatama. Ta väljumine on imposantne, samal ajal rahulik ja soliidne. Siseroo-

maskäigu kinniehitamine. Autoril peaks jätkuma jõudu niisugust «isetegevust» ära hoida. Kõige mõistlikum oleks tõenäoliselt ühte majja koonduvat kultuuritööd kindlalt piirata konkreetse hoone mahuga, kultuuritöö uutele liikidele aga muretseda omaette ruumid.

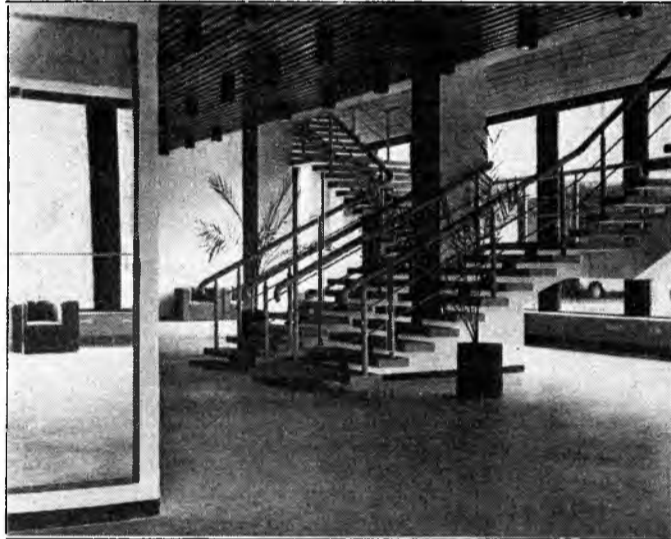
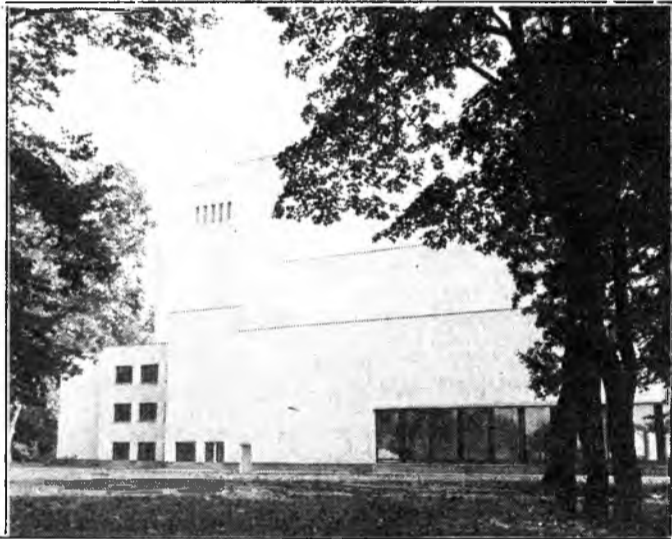
Filosofeeriv osa

Projekteerija ja ehitaja käe alt tulnud demokraatliku hõnguga kultuurimaja on kasutajad ristinud kultuuripaleeks. Peale kultuuripaleede on meil veel pioneeri paleed, abielude paleed jne. ENE ütleb, et palee on «eeskätt linnas asuv suurejooneline esinduslik hoone (vürsti või valitseja elamu, haldushoone)», seega nimelt hoone, mitte asutus. (J. Kreuksi nim. Noorsoo Kultuuripalee paikneb aga üpris tagasihoidlikus hoones Tallinna vanalinnas, seega «palee» on siin kasutatud asutuse nimetusena). Palee kui hoone kavandamise aluseks on suurejoonelisuse taotlus, mis realiseeritakse rikkaliku

seseintega, kusjuures siseruumide eraldamiseks tuleks kasutada rohkesti mitut tüüpi lükanvaheseinu. Arhitektuurilises küljest aitaks strukturalistlik lahendus korduvate struktuurielementidega, mida võib lisada hoone tervikklikust lõhkumata. Teiselt poolt on tingimata vaja organisaatorit süsteemi, mille puhul ruumide operatiivne ümberplaneerimine või osa ruumide ajutine üürileandmine oleks takistusteta ja viivitusteta lahendatav.

Oleme seni ehitanud staatilisi hooned kindla ruumiprogrammi alusel. Meie hoonete arhitektuuriline välisilme on lõpetatud kompositsiooniga ja üheselt määratud nagu Antiik-Kreeka templitelgi. Ekspluatatsioonis vajalikuks osutuvad juurdeehitused või ruumide ümberplaneerimised lõhuvad paratamatult niisuguse lahenduse kompositsioonilist tervikklikkust, mistõttu mainitud operatsioone ei tohiks üldse lubada.

Lahenduse peaks andma põhimõttelisel teistsugune asjale lähenemine: konkreetse hoones tuleb arendada tegevust ulatuses, mida selle ehitise maht võimaldab. Kui vajadused suurenevad,

mides pakub ootamatusi originaalne laevalgustus jalutusruumides, õhuline trepp vestibüülis. Küllastajate enesetunnet tõstab elegantne saalikujuendus ja intiimne baariruum. Direktori kinnitust mööda ei ole küllastajatega olnud veel kordagi arusaamatusi, kuigi piduõhtutel ei puudu alkohol (ja baaris on see saadaval ka teatriõhtutel). Nähtavasti distsiplineerib inimesi soliidne miljöö.

Teiseks — on ilmsiks tulnud mõned tehnilised möödalaskmised, millest osa on juba projekteerijate käes kõrvaldamisel, teiste kõrvaldamise võimalusi veel selgitatakse, mõnega aga lihtsalt tuleb leppida. Muide, enamiku pretensioonide on esitanud suured teatrid, kes tahaksid siin näha teatri kõiki vajadusi rahuldavat lavaruumide kompleksi. Hoone aga ei ole projekteeritud teatrina, vaid kultuurimajana, normatiivsed alused on erinevad. Lavakarp on veidi madal, dekoratsioon ei saa vahetamiseks täielikult üles tõmmata, natuke jääb alt näha. Orkestriruum ei mahuta ooperiteatri orkestri tervet koosseisu — see puudub ka kõrvaldamisel, orkestriruumi laiendatakse saali poole. Kõrgema kateooria näitlejatele pole omaette garderoobi — see viga annab parandada ruumide otstarvet mõnevõrra muutes, näiteks on lava kõrvalruumidest üks (projekti esinejate üleriiede garderoobiks kavandatud) ruum praegu kasutamata. Vaatajate poole peal on kahjuks saali külgeinte ääres istekohti, kus lavaportaali varjab ära osa lavast. Klubiruumide kompleks on sisekujunduslikke pretensioone tantsusaalile, mille akustikat tuleks parandada helineelavate materjalidega. Teatrisaali akustikat peavad seavast üksmeelselt väga heaks nii esinejad kui ka publik.

Kolmandaks — kultuurimajas jõudsalt areneva tegevuse tulemusena kollitab juba ruumipuudus. Juhtkonnal on palju tulevikukavatsusi, mida olemasoleva hoone mahus realiseerida ei saa. Hoonele arhitektuurilise objektina on see kurjakuulutatav. Näiteks avaldas direktori asetäitja arvamust, et üks ruumide laiendamise suhteliselt lihtne tee oleks hoone klubitiiva aluse sam-

vormikõne, mõjusate mahtude ja kallite materjalide abil. Niisugusest eeldusest lähtudes võib tõepoolest paleeks arvata Kremli Kongresside Palee Moskvas. Vaevast küll saab toimele selle nimetusega kroonida mõnda Eesti- maa pinnale ehitatud hoonet. Niisiis tahaks lähtuda ikkagi mõistest «maja» ka Jõhvi Kultuuripalee «Oktoober» puhul.

Kultuurimaja mõiste varasem kujud on veelgi demokraatlikum «rahvamaja». Rahvamaja oli meil peamiselt maarahva isetegevuse baasiks, mille ümber kogunesid laulukoor, puhkpilliorkester, tehti näitemängu ja peeti tantsupidusid. Vahetevahel korraldati ka perenaistele kursusi ja oli peaagu kõik. Personal oli minimaalne. Meie tänapäeva rahvatäiduse keskused, kultuurimajad on maa-asulates üldjoontes säilitanud oma traditsioonilise sisu, suurenenud on enamasti personal. Linnades, kuhu kultuurimaja viimase kolme aastakümne vältel on ehitatud, kasutatakse neid mõnevõrra erinevalt. Mainitud erinevusest tulenevad ka mitmed seni veel lahendust ootavad probleemid. Kasutajate ringkond on linnas suurem, huvialaringe kujuneb rohkem ja võimatu on projekteerimise lähtelisele andmisel täpselt ette näha, kui paljud, millise osavõtjate arvuga ja millise profiiliga huvialaringid tegelikult elujõulisteks kujunevad. See on olnud mitmeist tegevusest, mille hulgas küllaltki määrav on kultuurimaja personal aktiivsus, teatud aladel kvalifitseeritud ja asja vastu huvi tundvate juhendajate tegevus, ruumide funktsionaalsus ja esteetiline väärtus, elanikkonna põhilised huvisuunad jne. Niisuguste ettemääratute otudes peaks hoone olema väga paindlik nii konstruktiivselt kui ka organisatsiooniliselt. Ala-koormuse puhul peaks olema näiteks võimalus operatiivselt osa ruume välja üürida kas või fotoateljéeks või üldkasutatavaks kohvikuks, vastupidisel juhul peaksime arhitektuurilist tervikklikkust kahjustamata saama hoonet laiendada, ruume lihtsate võtetega ühendada või eraldada jne. Paindliku hoone idee realiseerimiseks on tarvilikud vastavad ehituslikud konstruktsioonid. Parim on karkass-süsteem kerge- test paneelidest mittekandvate välis- ja si-

tuleb ehitada (või kohandada) teine hoone (või ruumid). Ei pea ju laste elektri-autodroom paiknema linna kultuurimajas, ei pea ka näiteks linna matletajad tingimata selles hoones oma klubile ruumid leidma. Liigne kontsentratsioon võib isegi kahju tuua, kõigepealt muidugi konkreetse rajatise arhitektuurile.

Resümeeeriv osa

Jõhvi, kunagi omaette linn, kuulub käesoleval ajal linnaosana Kohtla-Järve koosseisu. Kohtla-Järve on ainulaadne linn Eestis: rahvaaru poolest kolmas meie vabariigis, koosneb ta mitmetest küllaltki autonoomsetest ja üksteisest eemal paiknevatest linnaosast, mistõttu tal ei ole kujunenud ülelinnalist teenindus- ja kultuurikeskust. Sõjajärgselt väga kiiresti arenenud linnas leiame peaagu kõigi kohalike ja üleiluliste tüüpprojektide näiteid nii elamute kui ka ühiskondlike hoonete puhul. See on tüüpilise vabaõhumuuseumi, kus ilmestalt avaldub meie linnaplaneerimise ja arhitektuuripõhimõtete, aga samuti ehitustööstuse arengute viimase 35 aasta jooksul. Niisugusel taustal saavad üksikud ainuprojektide järgi püstitatud hooned, nagu seda on ka Jõhvi uus kultuurimaja, erilise kaalu. Vaatlusaluse objekti puhul on eriti hinnatav asjaolu, et rahutu ja eklektilise arhitektuurilise tausta juures ei tulnud autorile punkti peale panema keerulise vormikõne ja popi värvikompositsiooniga, vaid valis rahulikud rütmid ja ühtse soliidse viimistlusmaterjali. Jõhvi arhitektuurilise üldilme seisukohalt võib kahtseda, et uus kultuurihoonet paigutati muust hoonestusest eemale, kus tal lähemateks naabriteks on tööstusettevõtted. Teist nii suure mahu, väärika arhitektuuri ja sotsiaalse kaaluga hoonet vaevast lähemas tulevikus Jõhvi linnaossa püstitatakse (kui palju oleks kaotanud näiteks Tallinn, kui «Estonia» teatrimaja poleks omal ajal ehitatud mitte südalinnas, vaid Strömi metsas)?

KUNSTTUUDISEID

RIBA (Royal Institute of British Architects) 1978. aasta peaauphind Royal Gold Medal for Architecture määrati Jörn Utzonile, Sydney Ooperiteatri autorile. Kui hoone pärast 14 aastat kestnud ehitustööd 1973. aastal avati, ei olnud kiidusõnadega kitsid: «maailma kauneim ehitus», «maiade templite vaimus», «meie sajandi viimane põrutav ekstreemantsus», «Austraalia Tadž Mahal», «kümne valge purjega laev...» Auhinna asutas kuninganna Victoria 1848. aastal «...silmapaistvatele arhitektile või kollektiivile tõi eest, mille kõrge väärtus või mis aitab kas otseselt või kaudselt kaasa arhitektuuri arengule». Jörn Utzon on taanlastest esimene, kes selle rahvusvahelise auhinna pälvis. Viimasel ajal huvitab arhitekti nn. lisatava arhitektuuri idee — ehitus kokku panna teatud hulgest standardelementidest, nende varieerimisega luua eripalgelisi, huvitavaid lahendeid. Ehk saab seesugune meetod edasi arenedes võtmeks tänapäeva ehituskunsti puudlustele.

Ufaa. Baškiiri Akadeemilise Draamateatri ees avati monument baškiiri rahvusliku kirjanduse rajajale Mäžit Gafurile. Monumenti autor on Moskva kujur L. Kerbel ja baškiiri arhitekt L. Mihluhoi.

USA Londoni saatkond teatas, et on otsustatud asutada igaaastane rahvusvaheline arhitektuuripremia (75 000 dollarit), mis antakse elavale arhitektile keskkonda, kogu inimkonda rikastava panuse eest. Maailmakuulsatest autoriteetidest koosnev viieliikmeline žürii (sir Kenneth Clark Inglismaalt, professor Kenzo Tange Jaapanist jt.) vaatleb sada arhitektuuri-, arhitektuuri ajaloo, insenerilahenduse ja disainialast tööd, mille on välja valinud ekspertnõukogud. Lähemal ajal peaks selguma esimene «ehituskunstnike Nobeli preemia» laureaat. Ameerika arhitekt Philip Johnson ütles, et ka arhitektuur on lõpuks jõudnud maailma avaliku arvamuse huviorbiiti, kus siiani figureerisid vaid teadlased, usujuhid ja poliitikud. Too New Yorgis töötav nimekas meister sai hiljuti ise AIA (American Institute of Architects) kuldmedali. Ta on nn. internatsionaalse stiili suurkujur, ent samas moodsate voolude ja suunade suur toetaja, paljude kolleegiumide, žüriide, komisjonide liige, osav kõnemees, autoriteetne kriitik.

Peatselt asutakse Washingtonis ehitama 70 miljonit dollarit maksvat NSV Liidu saatkonnakompleksi, mille peaautoriks on Nõukogude arhitektuurielu juhte Mihhail Posohhin. Esmajärjel korras rajatakse 165 korterit, pool, klubi, kliinik, basseini ja kohvik, 9-korruselise kontorihoone, kontserdi- ja vastuvõtusaal. Samal ajal võtavad ameeriklased juba 15 aastat hoogu, et endale Moskvasse uut esinduskompleksi rajada. Plaanis on 6-korruselise ruudukujuline kontorihoone, mida ümbritseb madal elamuplokk.

Hiljuti valmisid Leningradi Laevaehitusinstituudi esimesed hooned. Tegemist on igati ajakohase lahendusega. Korpuses A paiknevad üldainete teaduskonnad, spordisaal ning auditooriumid, B-korpuses 1500 kohaga aktusesaal, rektoraaat, 450 kohaga söökla jms. Planeeritavas elutsoonis saavad toad 4800 üliõpilast. Kolm ühiselamut on juba valminud.

Hiljaaegu lõppes NSV Liidu Ehituskomitee, Haridusministeeriumi ja NSV Liidu Arhitektide Liidu, organiseeritud konkurss, eesmärgiks: saada uut tüüpi koolimaja, kuhu mahuks õppima 2350 õpilast (30–30 klassi). Tänapäeva suure elanike tihedusega linnaosades on need aktuaalsed. Tehakse spetsiaalset uuringuid, ehitatakse eksperimentaalkoolimaja Moskvasse, Donetski, Tšakenti ja mujale. Kogutakse kogemusi, selgitatakse puudusi. Üks katse oli ka kõnesolev võistlus, kuhu laekus 53 lahendust. Esikohad läksid Moskva autoritele, ühe kolmanda said ka Vilniuse arhitektid. Tulemused kinnitasid suure üldhariduskompleksi võimalikkust, perspektiivkust.

Eesti on nii väike, et Tartu, Pärnu, Viljandi, Valgat jt. linnu Tallinna kõrval tavaliselt provintiks ei nimetata. (Teadupoolest tähendab see sõna ju «pealinna kaugel asuvat maakohata».) Küll aga nimetab pealinnane laisa üleolekuga «provintsiteatriteks» Pärnu, Viljandi ja Rakvere teatrit. Oleks rumal väita, nagu poleks Tallinna—Tartu ning eelmainitud linnade kunstielus üldse suuremat vahet — kindlasti on, kas või juba sellepärast, et suurem osa humanitaarsest haritlaskonnast on koondunud pea- ja ülikoolilinnu, kuhu teatrisse on kogunenud ka parimad näitlejad, — ent üleolekuks pole alati kah põhjust.

Pärnu teater pole viimaste killast. Veel paar aastat tagasi võis ta uhke olla, et kui ta ka muu poolest Tallinna Draama ja «Vanemuise», populaarseimate liidrite varju jääb, siis vähemalt ühele tähtsajale ta koosseisus, Arne Üksküla, pole mujal samas vanuseklassis naljalt kedagi teist vastu panna. Kui Üksküla Tallinna kolis, hakkasid tahtmata vihkuma mõtted: noo nii, nüüd tuleb seal püüa aeg, vaevalt nad niipea ilma temata hiilata jaksavad... Meisterlikud näitlejad ei sünni üleöö ning uut Üksküla, kelle pärast üksi külla tasuks minna, Pärnus veel muidugi pole. (Tõsi, eraldi läheksin veel ka Linda Rummo vaatama, aga ta uued suurrollid olnud pikemat aega alles ees...) Ent endalegi üllatuseks pean nüüd suvel hooaja lõppedes mõnema, et nägin Pärnus sel aastal rohkem kui ühte üpriski huvitavat ja viisakat etendust. Teatroloogi analüüsikirg küsib kohe: noh, aga võrreldes Tallinna ja Tartuga, kus mis üles kaalub? Draamateater Tallinnas oma tehniliselt kõige tugevama näitlejate trupi poolest on hoopis säravam (kuigi suure, kogu hooaja tippu tõusvad lavastused, nagu niisuguse lopsaka buketi puhul võiks eeldada, lasevad end ikka oodata; «Hamleti» liigesed olid nõrgad) ja «Vanemuisest» tulevad endiselt kõige originaalsemad tööd (nagu seda oli J. Toomingu eksotiline «Mäe veri» või E. Hermaküla äärmuseni pahupidi pööratud «Elektra, mu arm»; mis, kui nendega isegi mitte nõustuda, oma isepäises jõus igal juhul lootma panevad: küllap suuremad plahvatused on alles ees). Ent mitmes mõttes näitas Koidula-nim. teater end meeldivalt ning mõnes suhtes võib ta ehk rinna kummigi ajada.

Pärnu lava kõige põnevamaks ja kahtlemata tähelepanu väärt sündmuseks oli I. Normeti lavastatud dokumentaalne noortenäidend «Dr. Noormanni kirjasõprade kokkutulek». Nõnda öeldes ei lase ma end segadusse ajada töigast, et spetsiaalselt sellele etendusele sõitsid isegi Tallinnast bussitaid ajakirjanikke ja muud rahvast ning et vastukajad loole kohe lehtede ning ema-allika «Nooruse» veergudele jõudsid (kuigi ka see on näitaja!). Mõtlen neid sisulisi omadusi, mille pooldest ta mitmeti silmad ette annab isegi Tallinna suurejoonelisele noortetendusele «Makarenko koloonia» (lavakunstikateedri jõududega seadnud M. Karusoo). Pärnu stuudiolased, kellest pooled paistsid olevat alles keskkooliõpilased, ei saa Tallinna teatrikooli kasvandikega muidugi tehnilises treenituses võistelda, ning efektseid massistseene või nõnda selget, graafilisuseni ratsionaalset, otsast lõpuni läbiraiutud ideed pole nende töös kah, kuid see-eest võivad nad tulususes.

Ma ei taha sugugi «lavakatelt» ära näpata nende alalise iseloomustuse lausa stereotüüpseks muutunud epiteeti «nooruslik särtsakus», sest «koloonias» on ülirohkest hiilgamist, müdistamist, lagistavat naeru ja muid eri tunnete paisutatud ilminguid, noored näitlejad olid kõik vahvalt energilised ja mängisid ka pisimaid juhtumeid «hur-

ÜHE AASTA PÜRGIMUSTEST

L. Koidula nim. Pärnu Draamateatrit ja teistest

raaga», ent midagi jäi neil ikkagi puudu. Ütleksin, et see, mis neid kannab, on pigem kevadine kepslemisrõõm (ikkagi esimesed suured osad, paljudele hoopis debüüt), kui teravalt tajutud ning erksalt väljendatud oma suhte tollesse probleemisse, mida kujutab endast masside distsiplineerimine ja korrastamine üheks kindla struktuuriga süsteemiks. Mida see tähendab kitsamalt pedagoogikas või mida riiklikes mõtmes, ajaloolistes mastaapides, ning mis koht on ajaloo vägivald ja vabadusel; mida tähendab revolutsioon; ja kus on seal sõlmed, mille pärast südant valutada... Sest tege pole võib-olla mitte ainult pä-

vastus juba seetõttu, et selle aluseks on hea vana tuttav klassika. Olen veendunud, et iga etendus peaks saalisistujale andma elamuse, mis on suurem paljast kohtumisrõõmusest tuntud näidendiga. Midagi niisugust, mis sooja, rõõmsat ning puhastavat valgust heidaks. Ja mitte ainult peegeldust hälinast ja kaosest, mõnede hetkede nn. objektiivsusest. Ses suhtes valmistab M. Mikiveri lavastatud «Hamlet» Draamateatris mulle pettumuse. Ei saa öelda, et tolles loos poleks mõtet või et näitlejad seda ei tajuks. On isegi hoomatav kaas-aegsuse hõng. Juhan Viiding, kes osast osasse väga vähe muutub, jäädes alati iroonilis-skeptiili-

ri ja suurte näitlejatega. Siis oled sa ühe surve asemel pihtide vahel korraga kahelt poolt: pead hakkama saama loiduse ja jõuetusega iseendas ning tagasi tõrjuma veel seda, mida sulle lavalt püütakse kiirata.

I. Normeti «Mõõt mõõdu vastu» on üks neid vähesteid viimaste aastate lavastusi, mis ei püüa minevikus toimunud tegevust kuidagi tänapäevastada ning on tugevasti vaba sotsiaalse determineerituse kammitsaist. Vastupidi Draamateatri «Hamletile» või teisele Tallinna klassikalavastusele, «Kajakale» Noorsooteatris, kus näidend on olnud ainult ettekeändeks kõige otsema (ning dekadentlikkuseni tumeda) hinnangu andmiseks praegusele ajale, võib «Mõõt mõõdu vastu» sündmusi võtta pärimusena nii minevikust kui olevikust: tema kirgede ning eetiliste küsimuste aeg on kestev. Võib-olla ei taotlenud ei I. Normet ega näitlejad seda teadlikult, kuid võluvalt mõjub loos tajutav vaade, et on olemas väärtused ja küsimused, mis on tingimatud antud ajaloo perioodist ja ilmselt niisama vanad kui inimese elu ise.

Vorstimurest ja materiaalsest mugavusest sõltumatud valu ja rõõm, mis võivad hulluks ajada, karjuma panna või end ohverdada lasta. Pöörane armastus ja surmapõlgav puhutus, saatanlik kurjus ning usk headuse, õigluse võitu, kuritöö ja karistus... Tõsi, mitte kogu lavastus polnud nii selgelt ehitatud ning vahele tilkusid ramedad palaganistseenid (kogu Konstaabel Künarnuki, rõveda teener Pompeiuse, «määratseva vangi» Bernardino liin), ent kõige enam jäid siiski meelde «igavesed» Angelo (A. Ild) ja Isabella (L. Tedre), võimsa, raputava kire ja võbeleva, karske puhtuse vastandpaar. Muuseum, mõistet «moraliteet» kasutatakse meil halvustavas, alavääristavas tähenduses, aga nii kummaline kui see ka pole, usun, et samalt lavalt kõlanud häältele Dr. Noormannile saadetud kirjade taga küsimustega «Mida teha?» oleks parim ravim just niisugusele alusele rajatud selgusele suunduvad moraliteed...

Kas ma nüüd I. Normeti töid liiga üles ei kiida? Küllap ta mõistab isegi, et eelnimetatud lavastused pole ideaalsed, neil on omad nõrkused (sellest olen vargem kirjutanud), ent tunnustust väärrib püüd tugeva ja selge vaimu poole, püüd, mis pealinnas tihti asendub vinguse tusa ja lõtvusega.

Pärnu teatri peanäitejuhi Vello Rummo töodes võib

Angelo (Andres Ild) «Mõõt mõõdu vastu» lavastuses.

tipoiste klanimisega kuskil piskikeses kolkakoloonias, vaid sümbolise mudeliga terve riigi tekimisest, ning sellisel juhul ei saa hakkama ainult rõõmsa jauramise või tööpärase mänguga, kohe tõstab pead küsimus: kas see on ka sinu rüüm, kas see on ka sinu valu? Enamus ajast paistis paraku, et toda esimest rüümü «noorusliku särtsu» näol jätkus noortel näitlejatel kõikjale, ning üldmõte lähtus, nagu vana, lavastaja M. Karusoolt, aga see ühendav leek, mis tolle mõnusa mõõnduse masside ümberkasvatamisest, nii nagu näidatud, teeks igapäev elavaks ja tulusaks, jäi lõpuks puudu.

Olen varemalt «Dr. Noormannist» juba kirjutanud ja, süüvimata nüüd põhjalikku analüüsi, on sedapuhku vaid veidergi täheldada, kuidas isetegevuslased või poolisetegevuslased (näitlemistehnikas on Pärnu stuudiolased umbes sel tasemel ja vaevalt et kõik nad teatrisse tööle asuvadki) võivad esineda hoopis suurema südamega rinnus kui elukutselised. Minu jaoks oligi «Dr. Noormannis» kõige üllatavam see, kuidas üle kahe tunni kestvas loos, mis mulle vanusevahe tõttu sisu poolest sentimentaalseks kippus muutuma, suutsid stuudiolased antud aja täita oma karjeteri siiraste tunnete ja küsimustega: «Mis meiega lahti on? Mida teha?» jms. Armastuse ja elu aina kestvad, oma häle saatnud noorte jaoks esimesed kirglikud sõlmed nähtud kujul panid uskuma, et neist ei saa niisama mõõda minna, neid peab kuulama.

Võrrelda tahaksin teistki I. Normeti lavastust — Shakespeare'i «Mõõt mõõdu vastu». Seda enam, et ka Tallinna Draamateatris pöördui äsja Shakespeare'i poole.

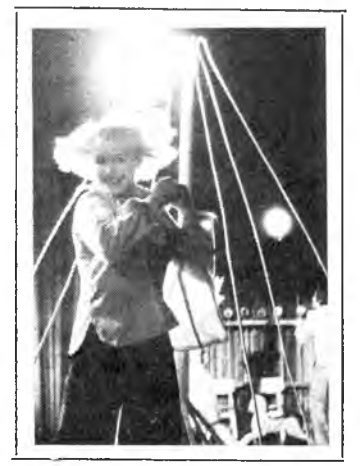
Ma ei kuulu nende kogemustest kokkus kriitikute hulka, kellele on huvitav iga klassikala-

seks, hapralt aristokraatseks ning teiste keskel ikka mingi seletamatu isolemise seinu taha vajutab oma tüübiga Hamleti osale automaatselt pitseri. Jah, niisugune Hamlet, kes oma sündimisest peale pole maailma muutja ehk võitleja, küll aga on võimeline intellektuaalseteks teravusteks, kes taipab ning näeb läbi ühiskondlikku ja hingelist valet, mõõdukuse pilres mõistukonnelises keeles ütleb lurjustele isegi üht-teist näkku; Hamlet, kes samal ajal segi ajab oma isa vaimu lohisevates kottades totra õukondlasega, säärane Hamlet sobib nüüdsesse Helsingõri hästi. Ja Helsingõri laval on raske süüdistada loiduses ja mugavas leiguses, kui see on praegu ka üldine probleem. Selles on kunstipeegeldus, on küll, kuid kui põhilise aeg kulub Hamletit J. Viidingu pikkadele staatilistele tiraadidele ning meisterlikest kujukest kokkuseatud pilt näitab peamisena elu suurt mannetust, kui niisuguste reeglite järgi kuningas (H. Mandri) võib tõesti laval viis minutit ümberriietumisega tegelda, siis teeb see elu vaid nukraks ühes ta suure teat-

Steen «Kirbukirmese» lavastusest. VIKTOR MENDUNENI fotod

eristada kahte suunda: ühest küljest on ta spetsialiseerunud nn. rahvatükidele (sel hooajal «Säärane mulk» ning «Kirbukirmes») ning teisest — ilma suurte filosoofiliste taotlusteta nüüdisaegsetele olustikulise koega lugudele, inimeste tundeilma ja sealsete liikumiste vaatlusele. Selles voolus olid seatud A. Sokolova «Farjatjevi fantaasia» eelmisel hooajal ning S. Aljošini «Kui suudaksid uskuda». Mõlemad on nukrad armastusdraamad mõõdamõistmisest ja usaldamatusest, mis viivad hingelis-

Tene Ruubel osalisena «Dr. Noormanni kirjasõprade kokkutulekus».

te traumadeni, ning vajadusest olla tunnetes siiras ja julge. Kui A. Sokolova näidendi peategelane, vene keeles veidralt kõlava nimega Farjatjev, filosoofeeriv eksentrik, kes püüdis muretseda inimekonna pärast, oskamata korraldada isiklikku elu, jäi toona oma kentsakalt vaimustunud kõrgetes mõtteleendes lavastaja V. Rummo kaugeks — Farjatjevi osas esinevad A. Ild näitas teda lihtsalt uveda ning heasüdamliku poisina —, siis S. Aljošini näidend sobis V. Rummo hingelaadiga ilmselt hästi kokku. See juba algselt laiemate ühiskondlike probleemideta lugu («Farjatjevi fantaasia») on niisugused sugemed tugevad ei tekitanud kaäre maksimaalsete võimaluste ja teatri praktilise teostuse vahel. Kogu etenduse naispoole, nii L. Tarmo (Malõševa), L. Tedre (Nadja), H. Kuninga (Knjazeva) kui ka L. Rebbase (Ljuda) mängu iseloomustaks sõnaga «südamlik» ning ka M. Smeljanski Koljana ja P. Kard Krõlovina näitasid end sümpaatselt mõistetavana. Ma ei ütle, et oleksin etendusel saanud suure katarsise, kuna juba üks peateema — teaduslik-tehnilise revolutsiooni ja selle tähe all töötavate inimeste eraelu vastandamine oli nõukogude dramaturgias rohkem kuuekümnendate aastate teema, kuid seda, kuivõrd oluline on arvestada lähimate inimeste tunnetega ning et armastusse on vaja uskuda, mitte teda ratsionaalselt muljuda, tuletas etendus leebe käeviipega meelde.

Mis puutub nn. rahvatükidesse (nägin küll ainult «Kirbukirmes»), siis ma ei hakka meie praktikutest korüfeedega nende vajalikkuse üle vaidlema. Võib-olla tõesti ei saa ilma nendeta kassat täis. Ja kui juba komöödia, siis alt-poolt võõd algavate naljadega tuleb nähtavasti leppida, tähendas ju kreeka sõna «komos'ki» («komöödia» tuleneb sõnadest «komos» ja «ode») peojoobes hulki ümber falloose sümboli keerlevatelt Dionysose pidustustelt?... Ainult siis on kahju, et niisugused kanges võrtsis viisakuse pärast eksootiliselt rüütatud («Kirbukirmes» on ungari näidend) armukõdi telgedel ramedad jandid üldse mu kunstis mõistesse kuuluvad. Olgu see pealegi mu subjektiivne vaade.

«Kirbukirmes» oleks saanud ehk ka kuidagi teisiti näfdata. Kui rajad isegi kitsad on, jääb võimalus väärtusi valida ju ikka.

REIN HEINSALU

Ülo Tambek vaatas läbi kolmkümmend eri aasta-kuuluvat ringvaatepala eesti põlvkivi-kaevandustest ja leidis: kõik olid sarnased. Tööprotsessist peegeldus vaid väline külg. Domineeris operaator, mitte kaevur. Polnud erinevaid inimesi, erinevaid ajastuid. Oli suur, päevast päeva korduv ajakirjanduslik stamp, skeem.

Üks Ülo Tambeki teeneid ongi, et ta esimesena eesti dokumentalistidest üritas ajast aega korduvate tüüpsituatsioonide fikseerimise kõrval juhtida tähelepanu ka sellele, mis on kordumatu: inimeste erinevusele, ajastu märkidele, konkreetsele, olustikule.

Ta oli selle vastu, et režissöör ette teab ja seda ka esinejale ütleb, kuidas peab istuma ja astuma, keda kiitma, mida laulma ja millal portree poole pead pöörama. Maha lavastus! — oli Tambeki üks põhihoiatusi. Elu olgu nii nagu ta on. Sellega erines ta järsult omaaegsete dokumentalistide põlvkonnast. (Iseküsimus on muidugi alatised käärid manifestatsiooni taotluse ja tulemuste vahel.)

Aegadel 1954–1966 oli Ülo Tambek «Tallinnfilmi» dokumentaalfilmide vanem- ja peatoimetaja. Tal õnnestus selles ajatuult järsult muutunud kümnendis säilitada terav pilk, juurdlev ja iseseisev mõttelaad, aga muidugi ka oma peamodus kainus, — mis hiljem, tegevrežissööri päevil tema filmidele eluläheduse andis, tundeerksust aga, tõi, samas maha võttis. Eestlase asjalikkusega hoidis ta kiikval filmilaeval korda, koostas stuudio plaane, sobitas neid muutuvate ajasündmustega. Selles, et meie dokumentaalfilm ja ringvaade viiekümnendate aastate lõpul oma asjaliku, efektsi materjaliesituse tõttu üleliidulise tunnustuse sai, tuleb peale ajastunõuete muutumise näha Tambeki tugevat dirigendikätt. Tambekit ei huvitanud

ELU ILMA LAVASTUSETA

mitte ainult need asjad, mis juba ajalugu on, vaid ka see, kuidas asjad ja asjaolud ajalooks kujunevad.

Tambeki neljakümne kolmele dokumentaalfilmile kõige üldisemat pilku heites torakab esimesel pilgul kohe silma ajakirjaniklik ainevalla universaalsus. Millest ta filme pole teinud! «Kalevi-Liiva süüdistab» (1961), reportaažid lastelaulupidudelt «Pill oll helle» (1967), «Me ise peolised» (1972), 1924. aasta detsembri-ülelõu («Jõuproov», 1974), uus noodiõpetuse süsteem («Jo-le-mi», 1967), Kaarel Karmi portree («Magnet? Maagia?», 1977), sportlik Tallinn («Sportlik Tallinn», 1978). Tambek toimib kui ajastu kroonik. Ta keskendab tähelepanu inimesele omas ajas. Materiaalne keskkond inimeste ümber, mida ta ka fotode ja arhiivikroonika abil igal võimalusel demonstreerib, kujun-

dab inimest, on aga samas ka inimese enda ellusuhtumise väljendaja. Tambekit huvitavad ajastu jõuväljad: Esimene maailmasõda ja sellele järgnevat Vene revolutsiooni (triloogia vabatahtlikult ilma sõtta läinud eesti lenduritest ja nende kujunemise punalenduriteks: «Esimised viisnurgad», 1970; «Lõhestatud taevast», 1971; «Nende vastus», 1976). Või jälle: viimaste kümnendite jooksul maaelu ümberkujundavad sotsiaalsed protsessid («Meie aeg», 1975; «Tõuaretajad», 1977; «Talupojad», 1968). Ja kindlasti on need ka tehnilise tsivilisatsiooni põhjustatud pinged, mis kujundavad inimeadvust, ent veel nähtavamalt meie loodust («Veel kord kevadest», 1969).

Ta on koondanud lühifilmideks maise maailma, mis kujundas Paul Kerest, Eduard Viiraltit, Kaarel Karmi, Artur Kappi ja Lembit Pärna.

Aeg-ajalt seadis ta enda ette ülesande astuda kunstilise dokumentaalfilmi, kunstilisena mõjuva elutükkidest mosaiigi ladumise raskele teele. Ta proovis väljendada kiviseinte poeesiat «Tallinna saladustes» (1967), trollistada kaevureid «Kivihändades» (1974), müstifitseerida Kiek in de Kōki kunstiohtuid «Tornimuusikas» (1977). Tõelise kunsti kõrgustele tõusis ta filmis «Eduard Viiralt» (1968), milles suutis liisaks kunstniku tööde erksale esitamisele avada nende kaudu ka kunstniku eluloo. «Eldoraados» (1971) prognoositakse põlvkivi-kaevanduse olustiku peal tööstuslikku keskkonda üldse. Ja tema lõpuni viimata «Talupojad» (1968, H. Runneli stsenaariumi järgi) on prognoositud nii mõnegi häiriva tendentsi maaelus. «Heasaak» (1976) on piltüldistus meie küla tänastest inimestest, tehtud röntgenibussiga kaasas

«Magnet? Maagia?» (1977), režissöörid M. Mikk ja U. Tambek, operaatorid A. Vilu ja A. Looman; sissevaade näitlejamaailma, Kaarel Karmi ümbritsevasse; kaadris Einari Koppel.

«Lihtsalt kindral» (1978), režissöör U. Tambek, operaator M. Ratas; lühifilm korpusekomandöri Lembit Pärnast; kaadris võiduparaad 1945 Tallinnas.

Kuidas sünnib ekraanil tõelusetunne, vaataja usk näitlejate esitatud vaatamängusse, võõrastesse, päheõpitud sõnadesse, tunnetesse, mida ta ehk elus kunagi pole tundnud? Miks asub meisse usk tolle «vale» sisse, mikš vapustab see meid, kutsub esile naeru ja nuttu, jätab hinge unustamatu jälje? Kuidas jõuab kunstlik maailm siira kunstini?

DOKUMENTAALSUSE KIITUSEKS

Sattusin hiljuti lugema Itaalia ajakirjas «Cinema Nuovo» ilmunud artiklit, mille autor täiesti veenvalt näitas, et ka dokumentaalfilm on — vale. Ta tõi näiteks Mussolini-aegseid dokumentaalfilme. Neis oleks kõik justkui õige: võimukalt rõdul seisev Mussolini, teda vaimustusega tervitav rahvas. Kuid ometi on see kõik vale. Fašismi maailm oma autoportree (kirjutise pealkiri oligi «Fašismi autoportree») nende värvidega, mis olid talle hingelähedased — elavates, kirevates toonides. Filmikaadrid olid dokumentaalsed, nende esitus aga tendentslik ja valelik. Tuleb nõustuda autoriga, kes väidab, et dokumentaalne kaader ei ole muud kui teatud meetod elu fikseerimiseks, mille sunnil vaataja häälestub nõnda, et tema ees ekraanil on tõde.

Ometi ei pea ma õigeks arvata, et mängu- ja dokumentaalfilmil vahet ei ole, et nii üks kui teine on «vale». Tõepoolest ei saa olla dokumentaalfilmi ilma valikuta, ilma montaažita, ilma kaadrite konfliktist sündiva kujundilisusega. Ja kummatigi seisab dokumentalistika peajõul, siiras poeesia tema ainulaadse eelises, mida ei ole ühelgi tei-

sel filmiliigil, ja nimelt fakti poeesias.

On olemas imetlusväärne fotograafimeister Henri Cartier-Bresson. Hämmastavalt puhas ja aus inimene. Ta on umbes seitsmekümne, kuid ei lahku oma alatisest kaaslastest «Leicast», tema käsi on sõna otseses mõttes kasvanud ühte aparaadiga. See inimene ei ole oma elu pühendanud mitte ainult dokumentaal-fotograafia teatud koolkonna loomisele, vaid on selle kaudu viinud ellu oma algupärase filosoofia. Ta ei luba endale võtteid mingil viisil kadreerida, suurendada neis esinevaid detaile iseseisvaks fotoks, lõigata ääri; tema arvates on foto kunstiteos üksnes sel kujul, millisenä ta fikseeriti. Ilma elu kaamera ees mitte mingil viisil organiseerimata. Mis sattus kaadrisse, ongi jämedates üldjoontes kompositsioon. Cartier-Bressoni huvitab eelkõige fakt. Ja fakti tabada oskab ta paremini kui ükski teine. Tema portreedes kogeme inimühenduse otse vapustavat avamist.

Cartier-Bressoni kunst on faktikunsti kulminatsioon. Tal on rohkesti järgijaid. Näiteks Marc Ribou, kes pildistas sõda Põhja-Vietnami. Iga kaader võis elu maksta, kuid ta riskeeris tõe nimel, fakti nimel.

On fotograafe, kes suurepäraselt teevad salongivõtteid, reklaami, moodsate ajakirjade kaanepilte — portreesid, vaikelusid. Kõik on ülimalt maitsekas, kaunis, vormitapne, pilk värske. Kuid on fotosid, mis võetud küllaltki keskpäraselt, väheväljendusliku teeleobjektiiviga, suureterali-

«Motteparabool» (Moskva, 1977) on filmirežissöör ANDREI MIHHALKOV-KONTSALOVSKI esimene raamat, milles on ajakirjanduslikult kirjeldatud lavastaja tööprotsessi.

Andrei Mihhalkov-Kontsalovski tõmbas endale tähelepanu juba esimese täispika mängufilmi «Esimene õpetaja» (valmis 1965 «Kirgizfilmis»). Järgmine töö «Asja õnn», üpris neorealistlik pilt vene külast viiljakoristuse ajal, vallandas oma lähemiseaga (olustikuline tõetruudus, mitte-professionaalsete näitlejate kasutamine jm.) ulatusliku poleemika.

Pärast seda siirdus režissöör kirjandusklassikasse. Lavastas «Aadlipesa» ja «Onu Vanja». «Romanss armunutest» (1974) tähendas tema tagasitulekut meie kaasaegs. Viimane töö «Siberiaad» pole meil veel esilinastunud, kuid esindas juba nõukoode kinematograafiat tänavu Cannes'is. A. Mihhalkov-Kontsalovski kuulub koos A. Tarkovski, L. Seipitko ja O. Lossellaniaga andekamate nüüdisaegsete nõukoode filmilavastajate hulka.

Olgu öeldud, et tema vend Nikita Mihhalkov oli pikka aega tuntud filminäitlejana ja alles «Lõpetamata pala pianoolale» tõstis ka tema tuntud režissöörriks.

se, jämeda faktuuriga, vahel isegi fookusest väljas, ähmased. Aga nad vapustavad, sest nende taga seisab fakt. Nii näiteks on jäädvustatud Kennedy tapmine, aga ka paljud kõmulised kaadrid, mis tütavad kogu maailmale.

Kui sorida mälus läbi kõik dokumentaalfilmid, mis meenuvad, siis pole nende seas küll kuigi palju huvitavaid. Maailma filmitegijate hulgas leidub õige vähe dokumentaliste, kes teevad filme suure kunsti tasemel. Ma ei usu, et mängufilme loomiseks andekamad inimesed: dokumentaalfilme teha on lihtsalt raskem.

Mängufilmi puhul on režissööril võimalus elu organiseerida. Kus on aga organiseerimine, seal saab juba läbi ilma režissöörirandeta, piisab produktendialendist. Kui võtta grupp osavaid, professionaalsete töötajaid, rakendada kogemustega, «isemängivaid» näitlejaid, võib teha kõike ilma režissöörirandeta. Meenub üsnagi tunnustatud filme, mis täiesti keskpärase režissöörirandega tehtud. Dokumentaalfilmi puhul pole see võimalik. Kunstnik seisab seal silm silma vastas eluga, tal pole kellegi selja taha pugeda. Ta peab olema siiskus, individuaalsus, vastasel korral ei tule ajast midagi välja.

Tänapäeva dokumentaalfilmi tehnika — varjatud kaamera, ülitundlik mikrofonid jne. — lubab sünkroonvõtteid, laseb jälgida tegelasi, kogu nende individuaalset väljendusviisi lähedalt. Kinost võime kuulda elavat, konarus- tega ja hüüdsõnadega, õppimata kõnet, selle juhuslikkuse ilu, võime näha, kuidas sün-

käies, ja «Passioon» (1978) — Artur Kapi kummalised kujunemised — joonistab müstifitseeritud visandeid helilooja paradoksaalsest loometeest.

Tambek vaimustus olustikust ja montaaživirtuuos ta ei olnud, aga see-est polnud ta töödes ka «tühja» kinematograafiat, seda kuulsat «filmi-spetsiifikat», mis tõlgitult tähendaks filmiformalismi.

Ülo Tambeki filmid olid mehelikult kained, olustiku-truud, ausad ja tõelähedased. Sentimentaalsust, ülepaistatud pateetilist võtsemotsionaalsust, koduperenaiselikku ilutsemist ja süssutamist pole üheski Tambeki filmis. Oleme kaotanud režissööri, kelle püüdlustele pole lihtne asendada leida.

Ülo Tambekist päev varem surnud Mary Pickford käskis ära põletada suure kuhja oma filme. Tambek ei jõudnud seda käsku anda. Ja selleks pole vajadustki. Sest tema tööd saavad vaatajaga kontakti seal, kus ta loob kunstilise tervikmaailma, aga alati seal, kus Tambek, ise diskreetset kõrvale jäädes, kaadri taha minnes, laseb kõnelda ajastu-kroonikal endal. Tambek oli tark ja absoluutselt vaba romantilistest illusioonidest, adumaks: aeg on suurem kui üksikindiviid, olgu see või režissöör.

«Filmikonserv à la Ülo Tambek koosneb tugevast portsjonist naturaalsest elust, maitsetatud tambekliku asjalikkuse ja kainusega. See üllatab vaatajaid, üllatab vastuvõtjaid, üllatab Tambekit ennast. Sest sellisena ei ole harjutud nägema konservi, isegi mitte filmikonservi,» kirjutas SV seitse aastat tagasi Tambeki viiekümneenda juubeli puhul.

See ongi krooniku saatus. Tema pildistab aega, mitte iseennast ajast. Astub avalikkuse ette juubelitel ja matustel. Seekord enneaegselt iseenda omal.

JAAAN RUUS

MÖTTEPARABOOLE

nib inimeses mõte, kuidas tekitab tunne, kuidas inimgrupis arenevad suhted. Kuid peale selle võimaluse faktile lähenemiseks on oluline ka sellest eemaldumise mõõt, mõõt, mis annab võimaluse mõtestada vaadeldavat materjali, seostada see vähene, mida on haaranud kaamerasilm, suurega — terve maa, kogu maailma eluga, ajalooga.

Mikromaailma vahetult makromaailmaga, pisikeses suhe suuresse on muide niisama tähtis ka mängufilmi puhul. Grigorjevi «Romanss armunutest» ei oleks selleta ületanud tavalise, igati keskpärase armastusloo raame.

VÕTTEMEETOD

Tsiterin Robert Bressoni: «Inimese siirast ilmet pole filmis võimalik välja mõelda. Kui teil õnnestub see kinni püüda ja jäädvustada, siis on see imeväärne. Näo imeline, ootamatu ilme...»

Kuidas manada ekraanile tõelist ilmet? Kui lihtsalt paluda: «Ole hea ja mängi mulle inimese elu», ei tule ajast midagi välja, olgu näitleja kui tahes püüdlik. Sellele on vaja mõelda kaua aega enne võtet, juhatada näitlejat kaugelt, kaudselt, vabatahtlikult, et ilmuks niisugune kordumatu ilme, ja kui see on tekkinud, ei tohi seda käest lasta: ilme tuleb kinni püüda, fikseerida.

On tulutu pidada kangekaelselt mõnd näitlejatöö metoodikat «ainuõigeks» vastutuks kõigile teistele. Ainulist retsepti siin olla ei saa. Töö näitlejaga on olemas iga kord meetodist, millest lähtudes filmi vändatakse. Meetodi aga määrab iga kord film ise. Oskuse valida filmile sobiv võttemetod on olemas teose edaspisidest edust vähemalt 40 protsenti.

(Järgneb)

TEADUSTE AKADEEMIA NAISKOOR SOOMES

Juunikuu algul jõudis Tampere koorifestivalilt kolme kuldmedaliga diplomiga tagasi Eesti NSV Teaduste Akadeemia naiskoor. Palusime dirigent **ARVO RATASSEPPA** kuulnud-nähtut kommenteerida.

Rahvusvahelised kooripäevad «Tampereen sävel 79» peeti tänavu kolmandat korda. Üle aasta korraldatav festival langes seekord kokku Tampere linna 200. aastapäevaga. Soome suviste muusikaürituste suund ongi kindlate ajavahemike järel toimuvate kokkutulekutega kujundada uusi kultuuritraditsioone (Savonlinna ooperipidustused, rahvamuusikapäevad Kaustises, Jyväskylä muusikasüv, muusikaõpetajate suvekursused Orivesil jne.). Ikka püütakse neile anda ka rahvusvahelist kaalu külalisesinajate kutsumisega.

Tamperele oli seekord saabunud 39 koori, neist 5 välismaal: NSV Liidust, Ungarist, Saksa FV-st ja Nigeerist. Muusikahuvilistel oli võimalus kuue päeva jooksul jälgida 17 kontserti, kusjuures neist neljal erineva kavaga sümfooniakontserdil kõlasid Beethoveni «Missa solemnis», C-duur missa, Dvořaki D-duur missa ja Janáčeki «Missa glagolitska». A cappella kontsertides olid huvitavamad Tapiola lastekoori esinemine (E. Pohjola juhatusel), kontsert Ungari autorite loomingust Miskolci muusikakooli lastekoorilt (C. Farbaky) ja «Renessansist tänapäevani» Jyväskylä stuudiokoorilt (M. Vainio). Andsime meilegi kaks eri kavaga kontserti: ühe vanast ja klassikalisest, teise nüüdisaegsest koorimuusikast.

Sümfooniakontserdid ja vanamuusika õhtud toimusid toomkirikus, a cappella kontserdid Tampere ülikooli aulas.

Kuldast võeti vastu TA naiskoori esinemised?

Vana ja klassikalise koorimuusika kontsert prof. Hugo Lepnurme kaastegevusel moodus menukalt. Toomkiriku suurepärase akustika oli soodus just selletaolisele kavale. Renessansiajastu meistrite, Lääne ja vene klassikute kõrval pääsesid mõjule ka eesti vanema põlve autorite M. Härma, M. Saare ja E. Oja laulud. Arvustuses (juba järgmise päeva hommikul!) tõsteti esile koori kõlapuhtust, erakordselt mahlakaid alte, pehmeid sopraneid ja tõlgitsuse meisterlikkust.

Uue muusika kontserdil ülikooli aulas leidsid Moskva ja Leningradi autorite M. Partshaladze, V. Rubini ja J. Faliku teoste kõrval väga sooja vastuvõtu G. Ernesaksa, E. Mägi ja V. Tormise laulud.

Laulda tuli meil aga veel

žürii ees, võitjate lõppkontserdil, Huika vanadekodus (juhataks Imbi Järvet) ja enne tagasisõitu Helsingis Esplanaadi pargi kõlakojas. Niisiis, nelja päeva jooksul kuus esinemist.

Kas saite jälgida ka teiste kooride etteasteid ja milline oli võistlusalalise korraldus?

Tampere kooripäevadest osavõtnuil tuli esineda žürii ees 12-minutilise vabalt valitud kavaga. Kõik, nii laste-, noorte-, täiskasvanute kui ka kammerkoorid võistlesid ühes grupis. Kollektiivide hindamisel lähtuti kavast ja selle esitamise tasemest. Žürii hindas kümnepalisüsteemis, jagades koorid tulemuste põhjal kolme põhi-gruppi: väga head, head ja keskpärased. Väga head liigitati omakorda kolme alagruppi: eriti huvitav kava ja väga meisterlik esitus — kolme kulla diplom, huvitav kava ja väga meisterlik esitus — kahe kulla diplom, huvitav kava ja meisterlik esitus — ühe kulla diplom. Samadel alustel jaotati ka head koorid kolme, kahe ja ühe hõbeda väärikusteks. Keskpärased koorid said diplomi osavõtu eest. Nii kujunes headest ja väga headest kooridest nagu kuus eri gruppi. Igale koorile anti koos diplomiga ka žürii lühike ja kokkuvõtlik hinnang esinemisest.

Seadsime oma kava kokku G. Ernesaksa, V. Tormise ja E. Mägi lauludest. Esineda tuli Tampere konservatooriumi saalis, kus akustika oli kummaline: täissaali kustus kõik hästi, kuid omavaheline kuuldamus oli tagasihoidlik.

Minulgi tuli osa võtta žürii tööst, kuid hinnata ainult Soome koore. Ka lõppotsuste tegemisel oli mul vaid nõuandev hää. Nagu märkis žürii esimees prof. Jouko Tolonen, näitas seekordne võistlus Soome kooride taseme rõõmustav tõusu. Laste-, noorte- ja kammerkooride rohkus ning nende kunstiküps esinemine lubavad soomlastel vaadata lootusrikkalt homsesse.

Et paljudest kooriliikidest parima selgitamine oli võimatu, anti kolme kuldmedaliga diplomeid välja viis: TA naiskoori kõrval veel neljale Soome koorile — Lahti ja Imatra kammerkoorile, Jyväskylä stuudiokoorile ja Kouvala muusikaklasside lastekoorile.

Väga meeldivalt esinesid Ungari lapsed ja kauged Niigerialu trummide ja tantsumuliste liigutuste saatel pääsesid mõjule ka vokaalne kultuur ja esituse viimistletud

(mõlemad koorid hinnati kahe kulla väärikusteks).

Nüüd mõni sõna ka muudest üritustest?

Juba kolmandat korda toimus kooripäevadel ka Soome raadio korraldatud kammerkooride võistlusalalise finaali. Kalevi Aho kohustusliku pala «Sheherazade» ja 20 min. lindi-statud kava põhjal pääses Tampere ülikooli aulas toimu-vale lõppkontserdile võistlema viis kollektiivi. Mul tuli sellegi võistluse žüriist osa võtta (esimees prof. H. Andersén). Finaali pääsnud kammerkooride tase oli erakordselt kõrge: seda tingis juba kohustusliku pala äärmise keerukus. Võitjaks tuli siin Helsingi kammerkoor «Jubilate» Astrid Riska juhatusel, edestades napilt Lõuna-Soome üliõpilaslauljate EOL-i kammerkoori Heikki Halme käe all.

Tampere vastvalminud konservatooriumi auditooriumis pidasin loengu Nõukogude Eesti koorikultuurist. Koorijuhude ja muusikaõpetajate huvi meil toimuva vastu oli suur, esitati ohtrasti küsimusi ja sooviti saada meie uemate kooriteoste noote.

Et võistlusalamisele ja kontsertidele pääs oli vabade koh-tade olemasolu puhul osavõt-jale tasuta, kasutati seda võimalust ohtrasti, ja vaatamata kontsertide rohkusele ja kahele võistlusele, leidsid saalides hulganisti asjatundlikke kuulajaid.

Rahvusvahelise lasteaasta tähistamiseks anti Tampere spordihallides ja parkides kontserte lastele, kolmandal kooripäeval kõlas tervituskontsert Tampere linnale Pispalas Pyyimkil. Peale nende toimus veel arvukaid vabaõhukontserte puisteedel, väljakutel, haiglate ja vanadekodude ees. Võis öelda: kogu Tampere kõlas koorilaulust ja puhkpillimängust.

Tampere naiskooridega koos pidasime ärasõidu eel veel sõdamliku sõprusõhtu ning Helsingi-lähedase Vantaa linna naiskoori lauljad olid meile tejuhiks ja vabaõhukontserdi korraldajaks järgmisel päeval Helsingis. Andsime tagasisõidul laevalgi improviseeritud kontserdi turistidele ja teenindavale personalile.

Väga pingeline eeltöö oli kandnud head vilja ning Teaduste Akadeemia naiskoori külaskäik põhjanaabrite juurde kujunes menukaks ja meeldejäävaks laulumatkaks.

* Tormise «Lüpsilõits», «Tuisk» ja «Virmalised» «Talvemustritest», Ernesaksa «Sinu aknal tuvid», Mägi «Äiu-püü» ja «Lõikuselaul» «Kuuest eesti rahvalaulust».

TARTU HELILOOJATE TÖÖMAILT

Maikuu lõpul sai teoks Heliloojate Liidu Tartu osakonna iga-aastane pilguheit tehtud tööle. Lisaks vastsetele oopustele lülitatakse kontserdi kavavapärased ka varem kirjutatud teoseid, soodustades nii elujõulise muusika kande-pinna avardumist.

Tõsi, juba aastaid on Taaralinn heliloojate koosseis muutumatu: Johannes Bleive, Richard Ritsing, Valdeko Viru, Alo Ritsing, Kaul Annuk, Leo Schotter, August Lepik, Aadu Regi, Friedrich Mikkelsoo ja veel paar siin nimetamata. Kõrgkooli lõpetanud heliloojad eelistavad ikka muusikaliselt mitmekülgset ja huvitavat pealinnas suhteliselt vaiksele ja väheste võimalustega ülikoolilinnale.

Tartu heliloojaid iseloomustavad kindlalt väljakujunenud loomelaad, teatav žanriline ühekülgus ja vormiline alahoidlikkus, mis ei välista aga terviklike ja huvipakkuvate teoste esilekerkimist. J. Bleive, R. Ritsingu ja V. Viru valdavad vokaalloomingu taustal valmistada meeldiva üllatuse tutvumine A. Ritsingu kammermuusikaga. Seni põhiliselt koorimuusika autorina tuntud A. Ritsingu loominguhaare on avardunud mitme instrumentaalsega: Dialoog viiulile ja kontrabassile (Kalle Loona ja Miervaldis Valpeteris), Burlesk keelpillitriole (Mati Uffert — viiul, Mari Uffert — altviul, Ivo Juul — tšello) ja Keelpillikvartett (M. Uffert — I viiul, Jaak Tork — II viiul, M. Uffert — altviul, I. Juul — tšello).

Nende teoste põhjal võib kindlalt väita, et A. Ritsing on astunud suure sammuga edasi nii loomingulise mõtte küpsuse kui ka žanrilise mitmekesisuse suunas. Kui eelnevat aastat võis siinsete heliloojate kontserdil kuulda eelistatult väikevormipalu ja vokaalminiatuure, siis nüüd rikastus kava ulatusliku ja sisutiheda suurvormiga.

A. Ritsingu kammerteostest jättis sügavama mulje Keelpillikvartett (kirjutatud 1976 — 1977). Viiesalise teose muusikaline materjal toetub kahe tuntud rahvaviisi, «Meil aiaäärne tänavas» ja «Pulmalust» motiividele. Just esimene rahvaviis, mille neli esimest nooti avavad dodekafoonilise rea, on teose intonatsioonilist lahendust arvestades määrava tähendusega. Vabal kaksteisttoonitehnikal põhinev Kvartett liigendub kontrastseteks lõikudeks, milles domineerib variatsiooniline arendus.

Igatahes peitub A. Ritsingu loojanatuuris tubli annus oma-

pärast huumorimeelt. Tore omadus, sest humoristide rohkusega muusikas me kiidelda ei saa!

Elav ja liikuv, heas mõttes rahvalik oli ka A. Ritsingu segakoorilaul «Oli küll...» (V. Luige sõnad). Dialoog viiulile ja kontrabassile pakub huvi juba haruldasema esituskooresseisuga (teose ilmekusele tulnaks kasuks suurem tempoline vabadus ettekandel.)

Mõni aasta tagasi seadsid Tartu heliloojad eesmärgiks täiendada taidluskooride repertuaari uute lauludega. Osa neist kõlaski nüüd naiskoori «Leelo» (juh. Valdur Helm) ja segakoori «Vanemuine» (R. ja A. Ritsing) esituses. R. Ritsingu «Eluase», J. Bleive «Kesk-päeva laul», A. Lepiku «Mõistatused» ja A. Ritsingu «Varakevad» naiskoorile on kirjutatud kooripäraselt ja sobivad taidluskollektiividele.

Segakoorilauludest pakkusid huvi R. Ritsingu «Lapsepõlve-mälestus» ja «Mis on õnn» ning V. Viru «Kaks kanaribukilma», neist eriti meeleolu-ka ja värskena mõjus viimane.

Soololaul, mis tundub olevat tartlaste üks meelishänneid, oli kontserdil arvukalt esindatud. L. Schotteri kaks soololaulu, rahvalaualine, skansioonitabavalt imiteeriv «Kui ma hakkam laulemaie» (Kaljo Johannson, klaveril Viuu Maimik) ja lüüriline «Õhtu» (Evi Vanamõlder, klaveril Tiuu Usk) meelidid vokaalpartii venova kujunduse ja tervikliku ülesehitusega. V. Viru kodulinna luuletajate A. Lõhmuse ja E. Mikkelsoni tekstidele kirjutatud soololaulud «Kuuvalguse kiilud», «Lõke algab sademest» ja «Vaatasin sind kaua» on arendatud klaverisaatega romansid, paeludes värvika harmoonilise lahenduse ja teksti meeleolu diskreetset väljendava muusikakujundiga.

Toreda elamuse pakkus J. Bleive soololaul «Õhtu kodutalus» (E. Enno), mis E. Vanamõldri läbimõeldud esituses jättis arhailiste sugemetega ballaadi mulje. Meeleolukas oli ka sama helilooja «Põlluteel» (E. Vanamõlder ja T. Usk).

R. Ritsingu «Kahe õne jaoks» (E. Vanamõlder ja T. Usk) ning «Kaks lindu» (K. Johannson ja V. Maimik) oma lihtsama harmoonilise lahenduse ja detailiseeritud klaverisaatega on suhteliselt kergesti jälgitavad miniatuurid. Kattendid R. Ritsingu lavateose «Räpina puuaiasõda» III vaatesest segakoori «Vanemuine» ansambli ning saateansambli Elmar Luhats (kannel), K. Loona ja Heiti Paves (viulid) esituses näitasid, et R. Ritsing oskab kirjutada ka sõna otseses mõttes rahvalikku muusikat.

Puhkpilliteostest paelusid tähelepanu A. Regi tehniliselt nõudlik Kapriis trompetile (Tarmo Marken, klaveril Irina Sapina) ning K. Annuki Duo klarnetile ja fagotile (Ülo Laanesaar ja Erich Vaher).

Klaverimuusikast olid kavas F. Mikkelsoo «Igatsus» (Oie Mäeots) ja kaks osa J. Bleive ühest mängitavaimat teosest «Mereetüdid» («Mere ääres» ja «Meri lainetab», esitaja Mall Sarv).

Et kontsert toimus H. Elleri nim. Tartu Muusikakooli vastses, kapitaalselt ümberehitatud saalis, oli see ühtlasi tolle õnnestunud, publikurohke avahõõtu. Hea akustikaga, heledatooniliste värviliste dekoratiiv-kangastega kaunistatud saal sobib suurepäraselt kammermuusikaga, mida peaks tulevikus kindlasti kontserdipraktikas kasutama.

VALDAR VIRES

ENE TARU

TALLINNA KAMMERKOOR RAEKOJAS

Tallinna raekoja saalis, kus siiani on esinenud üksnes nimekad solistid ja kammeransamblid, andis esimese koorina kontserdi Tallinna Kammerkoor. Publiku ette toodi märtsikuus «Estonia» kontserdisaalis pakutu, mille kohta ka uuesti kuulates võib öelda: ilus, väga ilus kava, sisutihe, stiilne, küllap koori üks paremaid. Kui midagi ette heita, siis vaid mõningast ülekoormatust. Liiga palju head, kuid keda välja jätta: W. Byrd («Salve regina»), Bach (Motett nr. 2), Palestrina («Stabat Mater»), Brahms (Motett). Või loobuda T. Kuula «Päikese tõusust»? Midagi liigset oli ka kava teises pooles. Tündub, et F. Poulenci, E. Mägi ja B. Johannsoni tsükliid kõrvuti ja ainult nemad moodustaksid üks, teist täiendades ilusa terviku. Ilmselt lõõgastuseks mõeldud

ameerika rahvalaul «Shenandoah» mõjub lahendajana, N. Sidelnikovi «Lõõtspilli viimne nutt» niisama nagu Kuula teoski, mõlemad kahtlemata muusikašedöövid ning teostuseltki kontserdi tippude hulka kuuluvad, võtavad, üks esimese, teine osa lõpunumbriena endale midagi ka sellest, mis eelnenud teostele kuulaks.

Senistelt esinejatelt on raesaali akustika kohta kuulnud nii kiitvat kui kahtlevat. Näib, et saal koorimuusikagi puhul lauljat eriti ei hellita. Täissaaliga on kaja küllaltki mõõdukas, ent kõlaline üldpilt kipub olema veidi külm ja karmivõitu, jättes iga laulja nagu omaette tegutsema ning nõudes seega mitte ainult igalt hääle-rühmalt, vaid kogu koorilt äärmist ansambliilist üksmeelt. Siit sügeneski aeg-ajalt üksikuid vajakajäämisi: tenorirüh-

ma mõningane ebaühtlus, tooni vähene kandvus ja rabeledus, liigne metall üksikutes sopranihääldes. Küllaltki hästi reageerib saal madalale bassile, mille taustal hakkab märksa soojemalt ja värvikamalt kõlama ülemine register.

Kammerkoori vilunud kõrvaga lauljad kohanesid saali isearasustega kiiresti ning kogu kava esitus kulges tõusujoones. Esinemiskindlus ja -vabadus saavutati Kuno Arengu ja Ants Üleoja juhatusel juba esimese poole nõudlikes polüfoonilistes teostes. Kontserdi kulminatsiooniks kujunes siiski teine pool — Poulenci 7-osalise tsükliga G. Apollinaire'i ja P. Éluard'i tekstidele (juhataks Toomas Kapten), Ester Mägi «Mõistklustega» A. H. Tammsaare sõnadele (Kuno Areng) ning B. Johannsoni Kolme klassikalise

madrigaliga (Ants Üleoja). Üksikasjadesse laskumata nentigem, et «Estonias» kuulduga võrreldes oli ettekannetes mõndagi uut, muusikaliste väärtuste süüvinumat mõtestamist. Eraldi aga tahaksin märkida Ester Mägi loojaisiksuse üha kasvavat sügavust ja sisukust: tema «Mõistklusest» astusid võrdväärset ammu nüüdisaja klassikuteks tunnistatud meistrite loomingu kõrval ning väärivad kohta mitte üksnes selles kavas.

Raesaalis sooviks kuulata koorimuusikat tulevikuski. Ent tasuks katsetada, kuidas hakkab koor kõlama siis, kui nihutada istmed saali tagaseina ning jätta esineja ja kuulaja vahele veidi rohkem ruumi. Kas on see mõeldav? Poodiumi aga oleks vaja kindlasti.

VÄIKE TÄHTPÄEVAKALENDER

JUUNI

1. Juunil möödus 175 aastat vene rahvusliku klassikalise muusika rajaja MIHHAIL GLINKA sündinud. Pärit Novospasskojst Smolenski kubermangust, sai ta üldhariduse Peterburi aadlipansionis, muusikat õppis eraviisiliselt. Mitmel korral viibis helilooja välismaal, tutvudes itaalia ooperikunsti ja hispaania rahvamuusikaga, täiendades end S. W. Dehni juures Berliinis. Naasnud kodumaale, lõi M. Glinka ooperi «Ivan Sussanin» («Elu tsaari eest»), mille esietendus 1836. a. detsembris Peterburis peetakse vene rahvusliku ooperi alguseks. Sama arengusuunda jätkab tema teine eepiline muinasjutuoper «Ruslan ja Ludmilla» (1842, esilavastus 1954). Suuri teened on Glinkal samuti rahvusliku sümfooniilise muusika arendamisel, mille põhjapanevad eeskujud on vene rahvalaulu teemadel loodud «Kamarinskaja», hispaania rahvamuusikast inspireeritud «Aragoni hota» ja «Üö Madridis». Glinka loomingus peegelduvad aqa ka ukraina, poola, soome ja idamaade rahvamuusika mõjustused. Ta on kirjutanud veel sümfooniat d-moll, Valss-fantaasia, muusika N. Kukolniki draamale «Vürst Holmski», koorilaule, kammermuusikat. Uue eepohhi vene muusikas avas Glinka romansilooming. Alates 1960. a. korraldatakse üleiluliselt Glinka-nim. vokaliste konkursse, mis toimuvad kahe aasta tagant. Juubeliaastale pühendatud konkursid peetakse tänavu sügisel Tallinnas. Glinka loomingut iseloomustavad rahvamuusika meisterlik ühendamine kutselise muusika väljendusvahenditega, heigus, elujaatav karakter, vormi täpsus, väljendusriikas reljeefne meloodia, värvikas ja peen orkestratsioon ning harmoonia. Glinka suri 15. veebruaril 1857 Berliinis.

dakas Eestisse pöranda alla. Fašistid vahistasid ta Peningi vallas 31. augustil 1941. Mehise võitlaja elutee katkes 2. juunil 1942.

12. Juunil möödus 125 aastat väljapaistva zooloogi WILHELM PETERSENI sündinud. Tulevane õpetlane omandas kõrghariduse Tartu ülikoolis (zooloogiamaqister 1887). Alates 1884. a. oli W. Petersen Tallinna Peetri reaalkooli ülemõpetaja ja hiljem direktor. Esimese maailmasõja aegu töötas ta Tallinna toomkooli direktorina. Loomateadlane sooritas pikki uurimisretki Euroopas, Aasias ja Lõuna-Ameerikas, huvitutes peaaegajalt biblikaist. 1933. a. manalasse varisenud loodusuurija on avaldanud suure hulga teaduslikke töid, millest nimetagem siin: «Die Lepidopteren-Fauna von Estland» (kahes köites, 1924) ja «Eesti päevaliblikad» (1927).

16. Juunil oleks 85-aastaseks saanud arhitekt JOHANN OSTRAT. Ta õpiaastad möödusid Tartus, kuid mitmel pool välismaalgi, pike-mat aega Danzigi tehnikaukoolis, kust pärit ka arhitektidipiim. Tööd tuli noorel arhitektil asuda tegema vastutavatel ametikohtadel tolleaeqse Kaitseministeeriumi Varustusvalitsuse ehitus- ja korteriosakonnas, hiljem Teedeministeeriumis. Tolle aja-järqu loomingust võiks märkida sõjaväekasarmuid Suurupis ja Rakveres, elamuüid Tallinnas ja mujalgi, teatrihoonet Rakveres (1928—1929), silmapaistvamana vahest aqa Kehra sulfaattseerilooositehast (1936—1937), mis Eesti tolleaeqse tööstusarhitektuuris omanäolise, funktsionaalseid hästi läbimõeldud lahendusena silma torkab. Ka publitsistina, uudsete arhitektuuri- ja insenerlahenduste propageerijana oli juubilar tegev (artikliid ajakirjades «Tehnika», «Eesti Arhitektuur» jm.). Pärast sõda töötas Johann Ostrat Projektide Ekspertiisi Büroo ja Arhitektuurinõuokogu teadusekretärina, alates 1947. aastast arhitektina ning osakonnajuhatjana nüüdes instituüdis «Eesti Projekt». Tema käe alt on autori- või kaasautoritööna tulnud Antsla linna generaalplaan, kolhoosiehituste tüüpprojekte, TA Keemiasüstituüdi hoone (1962—1964) ja muud. Kirjastuse tellimisel valmis mahukas käsikiri «Põllumajanduslikud ehitised» (1951), mis seni paraku trükivalgust ei ole näinud. Viljaka arhitekti elutee katkes 12. jaanuaril 1979. aastal.

18. Juunil oleks saanud üheksakümneks nõukogude psühholoog SERGEI RUBINSTEIN. Tema puhul tuleb esijoones rõhutada seda monumentaalset organisatsioonilis-pedaagoogilist rolli, mida ta pikki aastaid suurel hulgal vastutustrikas-tel ametpostidel täitis: kateedrijuhataja Leninigradis (1930—1942) ja Moskvas (1942—1950), psühholoogiainstituüdi direktor (1942—1945), NSVL TA Filosoofiainstituüdi asedirektor (1945—1948) jt. Küpsenud teadlaseks vastuolulisi revolutsioonijärgseid aastaid, nägi ta sellest johtuvana oma pealesannet inimpsühhika determineerituse, teadvuse ja tegevuse ühtsuse probleemide läbitöötamises dialektilise materialismi positsioonilt. Siit ka tema huvi psühholoogia filosoofilis-metoodiliste küsimuste- ning kodanliku psühholoogia saavutuste kriitika vastu. S. Rubinstein valiti esimesena psühholoogide seas NSVL TA liikmeks. Ta mahukas üldistav põhitöös «Основы общей психологии» (1940) pälvis riikliku preemia ja moodustab õpikuna siiamaa-ni kaaluka osa psühholoogia põhiõppevarast. Paraku ei realiseerunud selle eestindamiskavat-sus 40. aastate lõpul. Nõnda saame täna viidata üksnes TRÜ rotaprintväljaandes mõned aastad tagasi ilmunud fragmentaariumile. S. Rubinstein suri 11. jaanuaril 1960.

19. Juunil saanuks 75-aastaseks leedu tänapäevamuusika alusepanijaid, Nõukogude Liidu rahvakunstnik BALYS DVARIONAS, 16-aastase-na asus ta õppima Leipzigi konservatooriumis, mille lõpetas klaveri- ja kompositsioonialal, hiljem kuulsa H. Abendrothi juures ka dirigendina. Mitmekülgne ja tuqev muusik tegutses alqul Kaunases klaveriõppejõuna, soolopianistina ning Leedu Ringhäälingu sümfooniaorkestri peadirigendina. 1940. a. asutas ta sümfooniaorkestri ka Vilniuses, lõpetades alalise dirigenditöö 1961. a. Leedu Filharmoonia peadirigendina. Dvarionas oli sel postil leedu rahvusliku muusika innukaim propageerija. Ta oli klaveriprofessor ka Vilniuse konservatooriumis, samas Leedu üldlaulupidude üldjuht. Dvariona-se heliloomingust on olulisemad ballett «Kosjad» (1933), ooper «Dalia» (1959), kaks klaverikontserti (1960, 1962), Viiulikontsert (1948) ja Metsasarvekonsert (1963). Tema sümfoonia (1947) on esimene kaalukaim selles žanris kogu leedu muusikas. B. Dvarionas on Leedu NSV hümmi autor. Populaarsed on ka helilooja romansid, millest «Täheke» meie taidlussolistidelegi hästi tuttav. Üks suuremaid leedu muusikuid suri 1972. aastal.

Tööräha pühal, 21. Juunil saanuks seitsmekümneks eesti revolutsioonitegelane, kommunist ALBERT SAKKART. Ta sündis Oudova maakonnas. Astunud 1931. a. Kommunistliku Partei liikmeks, viibis ta aastail 1932—1935 Eestis pörandaalusel parteitööil. A. Sakkart rajas Jaan Kreuksi nim. parteiorganisatsiooni, juhtis selle tegevust ning toimetas salaja kirjastatavat ajalehte «Külaproletaarlane» (ilmus Vainastvere valla Paduvere külas kokku umbes 20 numbrit ning levis kogu Eesti metsa- ja kraavitööliste hulgas), mille tarbeks rajas vastava trükikoja šapirograafi näol. A. Sakkart töötas parteiorganisaatorina Jõgeval, samuti Viljandi- ja Harjumaal. 1934. a. valiti ta EKP Keskkomitee ja selle sekretariaadi liikmeks. Järgnenud aastal oli aqa partei häälekandja «Kommunist» toimetaja asetäitja. (Lehte trükiti tollal Skandinaavias.) Alates 1936. a. elas Albert Sakkart NSV Liidus. Tema elutee katkes 1938. a.

1904. aastal New Yorgis sündinud ameerika kirjanik ja filmistsenarist ALVAH BESSIE 75. sünnipäev möödus 4. juunil. Pärast Columbia ülikooli lõpetamist alustas ta näitlejana New Yorgi teatrites, siirdus aqa peagi ajakirjandusse, töötades «New York Times'i» Euroopa väljaande korrespondendina. Hiljem tegeles Bessie kirjandus-, filmi- ja teatrikriitikuna ning kirjutas lühijutte, kuni 1938. aastal läks Hispaaniasse, kus võitles Abraham Lincolni pataljonis fašistide vastu. Oma sõjaelamused pani ta kirja kunstilises reportaažis «Mehed lahingus» (1939). Bessie oli edumeelseid filmitegelasi, kes sattus senaator MacCarthy päevil nn. Ameerika-vastase tegevuse tõttu musta nimekirja ja vanglasse. Mainitud filmitegelaste («The Hollywood Ten») hulka kuulusid peale Bessie veel Herbert Biberman, Lester Cole, Ring Lardner jr., John Howard Lawson, Albert Maltz, Dalton Trumbo jt., kes 1947. a. lavastatud suurel protsessil oma meel-se kohta pidid aru andma. Kuigi kohtualused keeldusid tunnustest, määrati kõigile «Kongressi vastu avaldatud lugupidamatuse» eest ka rahaträlv või vanglakaristus. Romaanis «Ameerika-vastased» (1957) ründas Bessie ägedalt makartismi ja esitas teose positiivse kangela-sena ameerikalaste kommunisti. Oma kogemusi Hollywoodi elulaadist kasutas kirjanik romaani-des «Inkvistsioon Eedenis» (1965), mis on osalt autobiograafiline, ja «Sümbol» (1967), milles käsitleb Marilyn Monroe elu.

6. Juunil meenutasid päijud polaaruurijad ja etnograafid KNUD RASMUSSENI. Möödus sa-jand tema sündinud Jakobshavnis Gröönimaal. Alates 1902. a. võttis see taanlane osa õiqe mit-mest uurimisretkest oma jäsele ja ääretule sün-nisaarele: eeskätt huvitus K. Rasmussen Gröönima-a karmist põhjaosast, kuid ka arktilisest Ameerikast. 1910. a. rajas polaaruurija Gröönima-a looderannikule, saare põhjapoolseimasse kaubapunkti nimega Thule (nüüd asub seal USA lennuväebaas, mis on eskimod kõrvale tõrjunud) lähtebaasi oma seitsmele kuulsale Thule-ekspe-ditsioonile. Neist esimesed viis leidsid aset aastail 1912—1924, ülejäänud 1931 ja 1932. Viienda-retkel läbisid K. Rasmussen ja ta kaaslased koerarakendeil 18 000 kilomeetrit, liikudes Hudsoni lahest Beringi väinani. Knud Rasmuseni andam eskimote uurimise on väljapaistev, eriti etno-graafia, antropoloogia, rahvaluule ja keele vald-konnas. Õpetlasest põhjarändur suri 21. det-sembriil 1933 Kopenhaagenis.

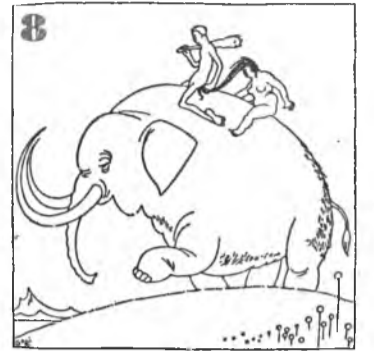
8. Juunil pühitsenuks 70. sünnipäeva revolutsiooniliikumise juhte ERICH-JOHANNES KADAKAS Tallinna ehitustöölise peres sündinud ja käskjala, kelneriõpilasena, kraavi- ning ehitustöölisena elukogemusi omandanud noormees astus poliitilisse tegevusse ülemaailmse ma-janduskriisi aastail. Pettunud kliiresti Eesti Sotsialistliku Töölise Partei tegevuses, hakkas ta otsima ühendust pörandaaluse töölislükumi-sega. Tekstiilitöötete aktsiaseltsis «Vennad Toferid» osutus E. Kadakas võimekaks töölisorganisaatoriks. Tolleaeqse kodanliku poliitilise ladviku rahvustervikluse idee propageerimisele andis tekstiilitöölise esindajana vastulöögi E. Kadakas. Ta valiti Eesti Tekstiilitöölise Ühingu esimeheks ning ühingu muutus kaalukaks jõuks K. Pätsi vastases võitluses. Samuti osales töölis-juht aqaralt kultuurühingus «Idee». 1939. a. va-liti E. Kadakas Tallinna linnavolikogusse. 1940. a. kevadel sai E. Kadakas EKP illeqaalse büroo tööräha jõude koondava komitee liikmeks (esi-mees J. Lauristin). Revolutsionäär osales innu-kalt eesti tööräha võimuletulekul 1940. a. E. Kadakas oli neid, kes 21. juunil esitas Kadri-oru lossis president K. Pätsile töölismiitingu nõudmised. 1940. a. juulis võeti töölisvõitleja Kommunistliku Partei liikmeks, samuti sai temast Riigivolikogu liige, mille 21. juuli istungil ta kõneles majanduse natsionaliseerimisest. Hil-jem valiti E. Kadakas Eesti NSV Ülemnõuokogu Presiidiumi esimehe asetäitjaks, Eestimaa Ameti-ühingu Kesknõuokogu juhiks, EK(b)P Tallinna Linnakomitee sekretäriks. Sõja ajal jäi Erich Ka-

Gori

EESTI AJALUGU

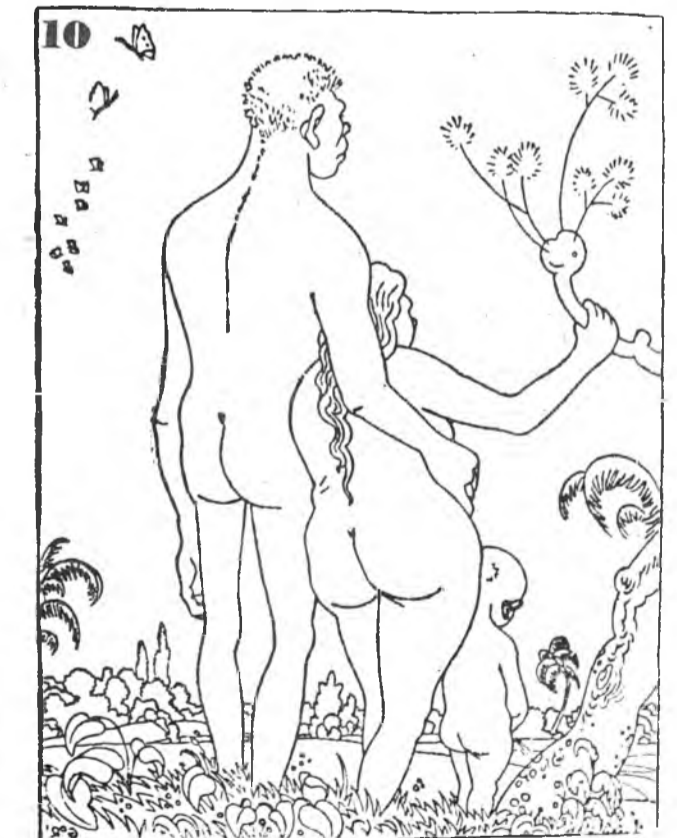
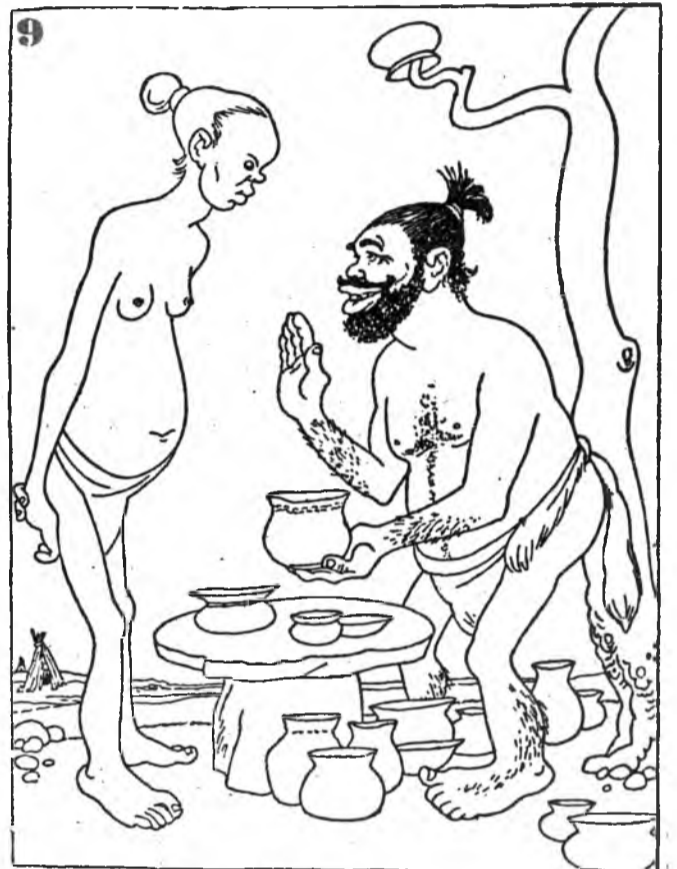
IGIVANA AEG

8. Siis valis ta eluseltsiliseks esimese ettejuhtuva piiga ja sõit läks Euroopa poole.

9. Sel ajal elas Läänemere kallastel veider inimtöuq, kes end nimetas gootlasteks. Nad tegutsesid savipottide valmistamisega, milledega siis omavahel kauplesid, teineteist vastastikku süütsates ja nõudis.

10. Peagi jõudis eestlane oma praegusse asukohta. See oli sel ajal paradüsilik maanurk. Kõikjal mühisid seedrite ja palmi metsad ja maad katsid rikkalikud viljataimed. See oli maasi-ka- ja marjamaa. Siia otsustas eestlane asuda iqaveseks ajaks.

(Järgneb)

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Седп и молот»)

TOIMETAJA: V. POHLA.
TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. ALLIK, V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, J. KANGILASKI, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, E. REKKOR, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, Ü. TUULIK, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetus: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toime-taja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп я вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Tallinn, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-05854

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 59 600.

Tell. nr. 2141

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10